

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Opatření vztahená k pandemii Covidu jako
nástroj neliberálního vládnutí**

Bc. Jana Dobrá

Plzeň 2022

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Politologie

Diplomová práce

**Opatření vztažená k pandemii Covidu jako
nástroj neliberálního vládnutí**

Bc. Jana Dobrá

Vedoucí práce: PhDr. Petr Krčál, Ph.D.
Katedra politologie a mezinárodních vztahů
Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2022

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Plzni dne: .....

.....

Poděkování

Ráda bych poděkovala PhDr. Petru Krčálovi, Ph.D. za odborné vedení diplomové práce, poskytování cenných rad a za čas, který mi věnoval.

Obsah

ÚVOD	1
1 PROCES AUTOKRATIZACE BĚHEM KRIZÍ	6
2 VLÁDNÍ REAKCE NA KRIZI – COVID-19 A PORUŠOVÁNÍ DEMOKRATICKÝCH STANDARDŮ – ANALYTICKÉ JÁDRO	9
2.1 Autoritářské a neliberální praktiky	11
2.1.1 Autoritářské praktiky	12
2.1.2 Neliberální praktiky	16
3 POLITICKÝ KONTEXT	18
3.1 Polský politický kontext – PiS	19
3.2 Maďarský politický kontext – Fidesz	21
3.3 Neliberální transformace v Polsku a Maďarsku	23
4 EPIDEMIOLOGICKÝ KONTEXT	26
4.1 Epidemiologický kontext – Případ Polska a Maďarska	28
5 METODOLOGIE A SBĚR DAT	29
6 ANALÝZA OPATŘENÍ	35
6.1 Polská republika	35
6.2 Maďarsko	43
7 ZÁVĚR	56

8 ZDROJE	61
9 RESUMÉ	72

ÚVOD

Omezování svobody médií, nezávislosti justice a obecně nedostatky v dodržování principů právního státu. To vše jsou negativní jevy, které vykazují (například podle Evropské komise a jejího ročního hodnocení vlády práva) některé země Evropské unie, především pak země postkomunistické. Státy, o kterých se v této souvislosti hovoří nejčastěji, jsou zpravidla Polsko a Maďarsko. V Maďarsku získala vláda postupnými procesy výraznou kontrolu nad justičním systémem, stejně tak nad zhruba 95 procenty veškerých médií nebo kupříkladu uzavírá instituce potřebné pro zachování demokratického systému. Druhou zmíněnou zemí bylo Polsko. Ačkoliv je pravdou, že situace v Polské republice se do takto kritického bodu prozatím nedostala, polská vláda se velmi rychle ubírá obdobným směrem, jako vláda maďarská a snaží se v mnohém dosáhnout toho samého (Nerad 2021a; Lidovky 2020). Na základě celé řady důkazů¹ lze konstatovat, že jak maďarský premiér Viktor Orbán, tak polská vláda v čele s Prámem a spravedlností, dlouhodobě vykazují zcela jasné posilování neliberálních tendencí a v jistých případech lze hovořit o uplatňování způsobů autoritářského charakteru.

Jak historie zas a znovu ukazuje, urgentní situace a krize jsou velmi výhodným okamžikem pro vládcy, kteří aspirují k upevnění své moci. Pod rouškou snahy zmírňovat stav ohrožení veřejného zdraví, k jehož ohrožení došlo i během pandemie Covid-19, testovaly neliberální vlády po celém světě hranice občanských práv a demokratických systémů brzd a protiváh. Vypuknutí nákazy Covid-19 se tak stalo jasnou hrozbou nejen pro veřejné zdraví, ale i pro právní stát nebo lidská práva. V průběhu historie sloužily krize, ať už se jednalo o

---

¹ Vyplývá například z monitoringu americké nevládní organizace *Freedom House*, která monitoruje úroveň demokracie a práva ve vybraných státech.

přírodní, zdravotní, či například politické, jako vhodné záminky pro autoritářské režimy k normalizaci jejich tyranských impulsů (Guasti 2020: 47–51).

V této diplomové práci bude pozornost zaměřena konkrétně na tematiku omezování demokratických standardů prostřednictvím neliberálního a autoritářského způsobu vládnutí. Jak již bylo zmíněno, kontext, v němž bude zmíněné jednání vlád těchto dvou vybraných států sledováno, bude spjato s epidemií Covidu-19. Na jaře roku 2020 začala nejen Evropa, ale celý svět, zaznamenávat první případy nákazy onemocnění Covid-19 a krátce nato nákaza přerostla v celosvětovou pandemii. V souvislosti se skutečností, že se jednalo o vysoce nakažlivý a agresivní druh viru, začaly jednotlivé vlády států přijímat potřebná opatření ve snaze zabránit dalšímu šíření tohoto viru mezi obyvatelstvem. Vzhledem k podobě viru byla odpověď vlád zasažených zemí ve většině případech rychlá a razantní, což zapříčinilo, že mnohá přijatá opatření měla podobu neliberálního, případně až autoritářského charakteru a umožňovala omezovat demokratické standardy. Mezi klasická prvotní opatření, jež byla v mnoha státech v praxi zavedena, patřilo například omezení pohybu, a to jak na území daného státu, tak mezi jednotlivými státy navzájem. Dále se jednalo o omezení shromažďování a v řadě zasažených zemí došlo dokonce k vyhlášení nouzového stavu, který vládám poskytoval možnost obcházet běžnou legislativní praxi, což v mnohých případech znamenalo velmi výrazné posílení pravomocí vládních složek. Výrazně problematickou skutečností se stalo zavádění takových opatření, která v mnohých případech jasně porušovala demokratické normy, přičemž byla ospravedlňována vládami jako opatření zcela nezbytná pro boj s pandemií. V celé řadě případů byla dokonce zcela kontraproduktivní v boji s pandemií (Gaspard 2020; Keilitz 2020: 1–3).

Nejen média, ale i političtí teoretici se proto zamýšlejí nad otázkou, jakým způsobem se pandemie Covid-19 podepsala na stavu demokracií ve světě a

rovněž jakým způsobem se podepsala na omezování demokratických standardů (ČT24 2020). Například v Maďarsku již zmiňovaný premiér Viktor Orbán, který dlouhodobě veřejně proklamuje, že jeho ambicí je přetvořit Evropskou unii podle linií, které lépe odrážejí jeho „neliberální“ politickou filozofii, dle mnohých médií (například The Washington Post) účelově využil koronavirové krize k dalšímu posílení své autoritářské moci. Stalo se tak zejména poté, co maďarský parlament přijal takzvaný „Koronavirový zákon“, jenž si od opozice vysloužil název „zmocňovací“ (přirovnáván k nacistickému zmocňovacímu zákonu). Tento zákon umožňoval vládě například řídit zemi po dobu pandemie bez jasně stanoveného konce prostřednictvím dekretů bez schválení parlamentem. V době covidu dále ovládl největší nezávislý zpravodajský server Index, čímž posílil již tak dominantní úlohu provládních médií a jejich propagandy (Kelemen 2020).

I přes to, že Viktor Orbán prosazuje údajně neliberální politickou filozofii, mnozí světoví politologové v případě maďarského režimu pochybují, že v současné době můžeme hovořit o neliberální demokracii. Ačkoliv je režim zřetelně neliberální, je taktéž i stále více nedemokratický, a to kvůli Orbánově kontrole nad soudy a tiskem. Orbán sice budoval neliberální demokracii, ale tato neliberální demokracie se dle jejich² hodnocení proměnila v systém, který není ani liberální, ani demokratický. V Polsku dokázala vláda v průběhu let ovládnout soudnictví a získat velký vliv nad médii, ale ještě nevymýtila mediální pluralismus do té míry, jako to udělal Viktor Orbán v Maďarsku. V Polsku vláda také nemá ústavní většinu a zaznamenává problémy v horní komoře. Pokud je nějaký rozdíl mezi Maďarskem a Polskem, tak to není to, že polská vláda nemá vůli zničit demokratické standardy, ale že k tomu měla prozatím méně možností (Nerad 2021b).

---

² Vyplývá z rozhovoru amerického politologa a docenta na katedře mezinárodních vztahů Univerzity Johnse Hopkinse Yascha Mounka pro iROZHLAS v pořadu Interview Plus (https://www.irozhlas.cz/zivotni-styl/spolecnost/yascha-mounk-madarsko-polsko_2112231212_pj).

Hlavní náplní této práce je analyzovat vládní opatření spjatá s pandemií Covid-19 ve dvou vybraných státech – Polské republice a Maďarsku, za účelem zjistit, zda protipandemická opatření respektovala demokratické normy během mimořádné události, přičemž sledována bude primárně přítomnost neliberálních a autoritářských praktik, prostřednictvím kterých lze demokratické standardy omezovat. Pozornost bude zaměřena i na to, zda tyto skutečnosti vedly k posílení moci na úkor vlády práva, a to pod záminkou boje proti Covid-19. Hlavní důvod výběru těchto dvou států spočívá v již zmíněné skutečnosti, že se jedná o republiky, které dle průzkumů dlouhodobě usilují o prosazení neliberálních, leckdy i autoritářských politik a posílení autokratických tendencí. Analýze budou podrobena tamní vládní opatření, která byla vydána v průběhu první vlny epidemie Covid-19 (následně i stavu pandemie) v Evropě, tedy časovém období počínaje lednem roku 2020 a konče červnem roku 2020. Časové období první vlny bylo vybráno z důvodu snahy o sledování prvotních, téměř bezprostředních reakcí na kritickou událost.

Chceme-li tak učinit, je nezbytné se prvotně zamyslet nad otázkou, co znamená respektovat demokratické normy během mimořádné události. Odborníci působící v rámci Organizace spojených národů na začátku krize konstatovali, že reakce vlád musí být „přiměřené, nezbytné a nediskriminační“. Tato koncepce vychází z mezinárodního práva v oblasti lidských práv – nejvýrazněji z Mezinárodního paktu o občanských a politických právech. Pakt připouští možnost, aby se země v případě nutnosti (tedy během „doby nouze, která ohrožuje život národa“) odchýlily od určitých práv. Odchýlením se v českém významu rozumí odchylky v několika smyslech – ve smyslu suspendování/pozastavení (*suspension*), deviace (*deviation*) nebo odstranění (*elimination*) povinnosti od závazků ctít politická a občanská práva (ICCPR, 2020; Edgell – Lachapelle – Luhrmann ets. 2021: 2).

Aby bylo možné v analytické části práce jasně sledovat porušování demokratických standardů během mimořádného opatření, bude využita konceptualizace Marliese Glasia (2018) věnovaná užívání autoritářských a neliberálních praktik. Jeho rámec jako takový lze ke sledování tohoto jevu příhodně využít, jelikož je možné ho aplikovat na kterýkoliv typ režimu, neboť jakýkoliv stát se může zapojit do užívání neliberálních a autoritářských praktik. Pro sledování těchto skutečností navrhuje politický vědec Glasius užití dvou odlišných, avšak částečně překrývajících se kategorií. První kategorií jsou praktiky autoritářské. Tyto praktiky poškozují demokracii principiálně tím, že znemožňují přístup k informacím, umlčují opozici a sabotují tak odpovědnost, jež je pro demokracii zcela zásadní. Druhou kategorií jsou praktiky neliberální. Zavádění neliberálních praktik spočívá v principu porušování lidských práv primárně z důvodu, jímž je výskyt praktik narušujících osobní autonomii a důstojnost člověka. Důležité je rovněž obeznámit se se stavem demokracií Polské republiky a Maďarska ještě před vypuknutím pandemie a zamyslet se nad otázkou, jaké konkrétní skutečnosti vedly k tomu, že jsou státy již několik let pod palbou kritiky západních politiků a médií za postupný odklon od liberální demokracie, v případě Maďarska mnohdy dokonce za odklon od demokracie obecně. Takto bude koncipována teoretická část této práce. Jejím hlavním cílem je určit kritéria vládnutí, která porušují demokratické standardy, na základě nichž budou podrobena analýze vládní opatření.

Po teoretické části práce následuje část věnovaná samotné analýze. Jako výzkumná metoda je užita obsahová analýza, jíž budou podrobena vládní opatření vydaná v Polské republice a Maďarsku během první vlny Covid-19. Cílem diplomové práce je tak analyzovat, zda vládní praktiky během krize Covid-19 porušují v Polské republice a Maďarsku demokratické standardy prostřednictvím užívání neliberálních praktik, o jejichž uplatňování se v souvislosti s těmito vybranými státy hovoří již dlouhodobě, či dokonce

prostřednictvím užívání praktik autoritářského charakteru. Na základě výsledků analýzy bude možné určit, zda se pandemie Covid-19 negativně odrazila na stavu demokracie, a pokud ano, pak jaký ze států zasáhla výrazněji. Pro dosažení cíle práce je zapotřebí naformulovat si výzkumné otázky, které v tomto případě zní: 1/ Došlo v případě vybraných států během první vlny covidové krize k omezování demokratických standardů?; 2/ Uchylovalo se Polsko a Maďarsko k neliberálním praktikám, k nimž se již uchylují dlouhodobě, či již sahají i k uplatňování praktik autoritářského charakteru, případně který ze států výrazněji?; 3/ Je možné nalézt vazbu mezi horšími čísly covid nakažených a mírou autokratizace?

1 PROCES AUTOKRATIZACE BĚHEM KRIZÍ

Pojem autokratizace lze chápat podobným způsobem, jakým autorská dvojice Lust a Waldner (2018) nazývají a definují odklon od demokracie, tedy jako úpadek demokratických aspektů a taktéž jako proces, nikoli stav věcí, který mění pravidla voleb, fungování institucionálních brzd a protiváh a odpovědnosti (Waldner – Lust 2018: 94–95). Obecně lze konstatovat, že označení slouží jako zastřešující termín, který zahrnuje zhoršení stavu demokracií. Pro tento systém vlády je dále stěžejní postava autokrata, tudíž osoby (či úzké skupiny osob), která disponuje absolutní mocí oslabit instituce, například nezávislé soudnictví, které udržují demokratický systém. Nedávné studie ilustrují, že během současné „třetí vlny autokratizace“ probíhá proces demokratického úpadku mnohem pozvolněji, než během dřívějších vln a typicky zahrnuje omezení svobody médií a občanské společnosti jako první kroky směrem k více autoritářským způsobům vládnutí. Klíčovými snahami je podkopávání zavedených zákonů a institucí, pokud to slouží k posílení a upevnění moci režimu (Keillitz 2020: 1–2).

Političtí vědci Luhmann a Rooney, kteří se tématem autokratizace ve svých studiích hojně zabývají, se taktéž věnují otázce, jaké faktory přímo ovlivňují a urychlují autokratizaci. Jak ilustrují, demokracie s větší pravděpodobností upadají ve stavu určité nouze (krize) (Luhmann – Rooney 2020: 9). Nejen zpravodajské zdroje vyjádřily obavy, že rovněž pandemie covidu urychluje úpadek demokracie v mnoha částech světa. V tom, co The Economist 28. března 2020 popsal jako „nejdramatičtější rozšíření státních pravomocí od druhé světové války“, se pandemie covidu chopili autokraté a potenciální autokraté jako příležitosti převzít mimořádné pravomoci. Autokraté dle autorů článků typicky spatřují v katastrofách ideální příležitost. Z historie víme, že krize může být pro společnosti zlomem, a proto i coronavirová pandemie představuje příležitosti k získání ještě větší moci (The Economist 2020). Rahm Emanuel, bývalý starosta Chicaga a náčelník štábu prezidenta Baracka Obamy, dne 22. března 2020 během debaty o tom, jak by američtí zákonodárci měli reagovat na pandemii covidu, zopakoval svůj výrok během finančního krachu v roce 2008 a řekl: „*Nikdy nedovol(te), aby dobrá krize přišla vniveč. Je to příležitost dělat věci, o kterých jste si mysleli, že jsou nemožné*“ (Emanuel 2020).

Debata nad klasifikací pojmu autokratizace v sobě zahrnuje i debatu nad definicí pojmu demokracie, na němž, jak je známo, je velmi obtížné v rámci akademické obce nalézt shodu. Přesto lze mezi autory shledat alespoň určitou obecnou shodu ohledně rysů, jimiž by systém, který je označován jako demokratický, měl disponovat. Demokratickým systémem se tedy běžně rozumí takový, který svým občanům poskytuje práva na informace a aktivní účast v prostředí politické soutěže spolu s možností alternace ve funkcích. Navíc má flexibilní a někdy participativní mechanismy a struktury pro usnadnění politické odpovědnosti. Proces autokratizace se ubírá směrem opačným (Pasquino 2005: 7–8). Politický vědec Bugaric (2019) poukazuje na to, že existují čtyři příznaky degradace demokracie: omezení brzd a protiváh v zákonodárné a výkonné moci;

oslabení nabídky svobodných médií; poškozování občanských práv a svobod; zhoršení volebního procesu (Bugaric 2019: 603–606). Literatura zůstává stále nejednoznačná ohledně toho, kdy a kde krize, jako je například prudká pandemie Covid-19, urychlí proces autokratizace. Přesněji řečeno, je potřeba konceptualizovat způsoby, kterými mohou vlády porušovat demokratické standardy během krizí, jako je pandemie Covid-19. Otázkou zůstává, zda dočasné, ale potenciálně nepřiměřené nouzové reakce, jako je příliš přísná omezení svobody shromažďování, omezování svobod médií nebo oficiální dezinformační kampaně ze strany vlády, obecně automaticky urychlují proces autokratizace.

Státy, na něž je v této práci zaměřena pozornost, jsou Polská republika a Maďarsko. Vlády těchto států bývají označovány za typicky populistické, přičemž, například dle politického vědce Dalibora Roháče, implikují autokratickou formu populismu, jež se v praxi již dlouhodobě odráží v politickém, právním, institucionálním vývoji. Cesty, kterými se tyto vlády vydaly, bývají označovány obecně za neliberální demokracie. Jejich systémy lze definovat jako hybridní, jež se nachází mezi dvěma dříve definovanými pojmy, demokracií a autokracií (Roháč 2018).

Pro analytické účely této práce bude stěžejní se v rámci otázky autokratizace soustředit na vládnoucí skupinu za účelem zjistit, zda vládnoucí aktér v období první vlny Covidu-19 zjevně podkopával zavedené zákony a instituce, přičemž katastrofa pro něj mohla představovat ideální příležitost pro převzetí mimořádných pravomocí a zesílení a upevnění moci tamního režimu.

2 VLÁDNÍ REAKCE NA KRIZI – COVID-19 A PORUŠOVÁNÍ DEMOKRATICKÝCH STANDARDŮ – ANALYTICKÉ JÁDRO

Jak historie znovu a znovu ukazuje, naléhavá situace a krize jsou velmi výhodným okamžikem pro vládcy, jež aspirují k upevnění své moci. Ve spěchu zmírňovat stav ohrožení veřejného zdraví, jako byla například pandemie Covid-19, neliberální vlády po celém světě testují hranice občanských práv a demokratických systémů brzd a protiváh. Covid-19 se tak stal jasnou hrozbou nejen pro veřejné zdraví, ale i pro lidská práva. V průběhu historie sloužily krize, ať už se jednalo o přírodní, zdravotní, či například politické, jako vhodné záminky pro autoritářské režimy k normalizaci jejich tyranských impulsů (Guasti 2020: 47–51).

Zaměříme-li se na příklady z praxe, je známou skutečností, že k celosvětovému rozšíření onemocnění Covid-19, které vypuklo v Číně, došlo mimo jiné z důvodu, že již autoritářská vláda na počátku vypuknutí nákazy vyvinula značné úsilí informace o existenci epidemii zakrýt. Dále například v Izraeli se tamní úřady připojily k přibližně dvěma desítkám dalších vlád, které rozšiřovaly ochranu soukromí až k bodu zlomu pomocí údajů z mobilních telefonů ke sledování pohybu občanů. Překvapujícím zjištěním může být, že ani státy se silnou demokratickou tradicí, jako jsou Spojené státy americké, nejsou imunní vůči takovému uchvácení moci. Koncem března americké Ministerstvo spravedlnosti požádalo Kongres o pravomoc zadržovat americké občany (nejen imigranty bez příslušných dokladů) na neurčito bez soudu (Keilitz 2020: 6–8).

Vlády, které přijmou opatření jasně porušující demokratické normy, je zpravidla ospravedlňují jako opatření zcela nezbytná pro boj s pandemií. Historie nám ale ukazuje, že neliberální vůdci jen zřídka, pokud tedy vůbec, dovolí, aby jejich nouzové pravomoci vypršely. Pochopitelně, že povinností každé vlády je

jistým způsobem zareagovat v případě rozvíjející se potenciální katastrofy za účelem ochrany veřejného zdraví, což za jistých okolností může vyžadovat dočasná, ale značná omezení na úkor občanů. Pravdou však zůstává, že celá řada politik přijatých autoritářskými vůdci v rámci období krize spojeného s pandemií Covidu-19 nebyla pouze v rozporu s demokratickými standardy, ba dokonce byla kontraproduktivní v boji s pandemií. Například potlačování svobody tisku jednoznačně nezabrání v šíření nemoci, zadržování civilistů bez soudu pouze podkopává důvěru ve vládu právě v momentu, když je to nejvíce potřeba a stejně tak, přestože pandemie vyžaduje sociální distancování, neospravedlňuje policejní brutalitu a zneužívání vládní moci. V okamžiku, kdy političtí vůdci začnou omezovat svobodu projevu a právo protestovat, nebo zavrhnou kontrolu své moci, riziko sklouznutí k autoritářství se stává reálným (Gaspard 2020; Keilitz 2020: 1–3).

Otázkou zůstává, co znamená respektovat demokratické normy během mimořádné události? Odborníci působící v rámci Organizace spojených národů na začátku krize konstatovali, že reakce vlád musí být „přiměřené, nezbytné a nediskriminační“. Tato koncepce vychází z mezinárodního práva v oblasti lidských práv – nejvýrazněji z Mezinárodního paktu o občanských a politických právech (označováno zkratkou ICCPR), který ratifikovalo 173 států. Dle ICCPR je přípustné, aby se země v případě potřeby (to znamená během „doby veřejné nouze, která ohrožuje život národa“) odchýlily od určitých práv (ICCPR 2020). Odchýlením se v českém významu rozumí odchylky v několika smyslech – ve smyslu suspendování/pozastavení (*suspension*), odchýlení se (*deviation*) nebo odstranění (*elimination*) povinnosti od závazků ctít politická a občanská práva. ICCPR také jasně stanovuje, že tyto odchylky musejí být přiměřené, nezbytně vyžadované naléhavostí situace a nediskriminační (ICCPR 2020; Edgell – Lachapelle – Luhrmann ets. 2021: 2).

Souhrnně řečeno, mimořádná opatření mohou na základě mezinárodního práva v oblasti lidských práv změnit demokratické instituce, jejich správu a jistá práva, nicméně pouze v jasných mezích. Například, zatímco reakce na Covid-19 mohou zajistit fyzické distancování omezením svobody pohybu a shromažďování, nemohou za žádných okolností omezovat práva jako je právo na život nebo například zákaz mučení. V analytické části práce proto nebude na opatření typu omezení možnosti pohybu nebo shromažďování jako takových (jako tomu docházelo například v případě takzvaných „*lockdownů*“ nebo při uzavření nákupních center, škol nebo pracovišť) nahlíženo jako na opatření vedoucí k porušování demokratických standardů, avšak pouze za podmínky, že tato opatření nebudou pokládána za diskriminační či nepřiměřená. Stejně tak nebude opatření jako odkládání voleb považováno za porušení demokratických standardů, poněvadž nebylo vždy jasné, jak by kampaně a následné volby měly být během pandemie bezpečně organizovány. Jako praktiky porušující demokratické standardy budou později jasně identifikovány tedy pouze takové, které jsou relativně jednoznačně nepřiměřené, nepotřebné nebo diskriminační (Edgell – Lachapelle – Luhrmann ets. 2021: 3–4).

2.1 Autoritářské a neliberální praktiky

Aby bylo možné v analytické části práce jasně sledovat porušování demokratických standardů během mimořádných opatření, bude využita konceptualizace Marliese Glasia (2018) věnovaná užívání autoritářských a neliberálních praktik. Jeho rámec jako takový lze ke sledování tohoto jevu příhodně využít, jelikož ho lze aplikovat na kterýkoliv typ režimu, neboť jakýkoliv stát se může zapojit do užívání neliberálních a autoritářských praktik. Pro sledování těchto skutečností navrhuje politický vědec Glasius užití dvou odlišných, ale částečně překrývajících se kategorií. První kategorií jsou praktiky autoritářské – ty poškozují demokracii principiálně tím, že znemožňují přístup

k informacím a umlčují opozici. Sabotují tak odpovědnost, která je pro demokracii zásadní. Druhou kategorií jsou praktiky neliberální. Problém užívání a zavádění neliberálních praktik spočívá primárně v principu porušování lidských práv, jelikož tyto praktiky narušují osobní autonomii a důstojnost člověka. Jak bude detailněji v metodologické části objasněno, průnik mezi oběma kategoriemi zahrnuje všechny praktiky, které současně podkopávají odpovědnost a narušují osobní autonomii a důstojnost. V návaznosti na výše představený rámec ICCPR a rámec Marliese Glasia budou v metodologické části práce identifikovány konkrétní typy porušení demokratických standardů pro mimořádná opatření během pandemie Covid-19.

2.1.1 Autoritářské praktiky

U termínu autoritářské praktiky dochází mnohdy k chybnému užívání, jelikož v jistých případech jím bývají nesprávně označovány všechny politické jevy, které mají negativní dopad na životy lidí, včetně diskriminace, násilí, korupce nebo nerovnosti. Glasius se ve svém článku pod názvem „*What authoritarianism is ... and is not: a practice perspective*“ (2018) věnuje tématu autoritářské praxe a její základ nachází v sabotování odpovědnosti.

Odpovědnost je zmíněným autorem definována, a následně koncipována jako vztah mezi aktérem a takzvaným fórem, v němž má aktér povinnost vysvětlit a zdůvodnit své chování, a fórum pak může klást otázky a vynášet rozsudky, na základě kterých může daný aktér čelit konsekvencím. Podle autorky Jennifer Rubenstein pak odpovědnost v zásadě umožňuje, respektive pomáhá, konstituovat nedominanci. Jsou-li dle Rubenstein principy odpovědnosti omezeny, máme tendence intuitivně začínat smýšlet o jednání jako o „autoritářském“ (Rubenstein 2007: 620–621). Autoritářské praktiky souhrnně označují úmyslné porušování věcných a procedurálních pravidel, potlačují práva

na svobody těch, kteří jim onu odpovědnost „dlužící“ a kontrolují a ovládají toky informací, čímž ve výsledku přinášejí danému vládnoucímu aktérovi určitou dominanci.

Věnování pozornosti výzkumu aktivních praktik sabotáže odpovědnosti jakožto jádra autoritářství je dnes zvláště aktuální, poněvadž na rozdíl od doby před několika staletími jsou nyní instituce a diskurzy odpovědnosti všudypřítomné, avšak mnohdy pouze napodobované. V praxi můžeme pozorovat, že většina dnešních světových autoritářských režimů má svůj parlament, existující systém soudnictví, dokonce funguje i kvazi „pluralita“ médií, a právě díky tomu jsou analytické nástroje, které mohou rozlišovat mezi nedostatečnými mechanismy odpovědnosti a skutečným podvracením odpovědnosti, o to důležitější.

Autoritářství, odvozeno z latinského slova *auctoritas*, jež v českém překladu znamená autorita, přirozeně předpokládá moc. Lépe řečeno, předpokládá se vznikem sociální jednotky, kde jedni mají kontrolu nad ostatními, proto jde-li o praktickou moc, vztah mezi aktérem a fórem, jenž je sabotován, je vztahem odpovědnosti směrem dolů, nikoliv směrem nahoru nebo byrokratické nebo vzájemné odpovědnosti. Pravdou však ale zůstává, že i existující demokracie jsou samy o sobě formou nadvlády a nejsou nikdy zcela plně odpovědné (Glasius 2018: 523–528; Edgell – Lachapelle – Luhrmann ets. 2021: 4).

Autoritářské praktiky jako takové předpokládají sestupný vztah, v němž politický aktér, který se v nich angažuje, drží kontrolu nad lidmi, jimž tak vládne. Autoritářskou praxí proto můžeme definovat jako vzor postupů a jednání zasazených do organizovaného kontextu sabotující odpovědnost vůči lidem, nad nimiž má politický aktér kontrolu nebo vůči jejich zástupcům, a to tím, že jim

znemožní přístup k informacím či potlačí jejich možnost se vyjadřovat (Glasius 2018: 524–528; Edgell – Lachapelle – Luhrmann ets. 2021: 4).

Jako projev autoritářských praktik bývá znemožnění dialogu mezi mocenským aktérem a lidmi. K tomu dochází tak, že mocenský aktér znemožní fóru přístup k informacím, čímž zajistí uchování svých akcí, postupů a rozhodnutí v tajnosti. Zde je ale nutné podotknout, že ne všechny formy utajení v politice představují sabotáž odpovědnosti. Politické utajování je možné považovat jako legitimní za předpokladu, že samotná pravidla a postupy pro stanovení výjimek z publicity jsou veřejnosti známá. Dále například za legitimní alternativu může být považováno i důvěrné sdílení informací s určenými zástupci fóra. Není raritou, že parlamenty zřizují tajné zpravodajské výbory, prostřednictvím nichž jsou vybrané skupiny poslanců a dalších zainteresovaných příslušných aktérů informováni o zpravodajských záležitostech, o jakých se transparentně s ostatními zástupci parlamentu nehovoří a s širokou veřejností již zcela jistě nikoliv. Pro analytické účely zaměřující se na pozorování autoritářských praktik je však dostačující zaměřit pozornost na jednoduchý model znemožňující informace. Jsou-li občanům poskytovány informace, avšak záměrně nepřesné, tudíž jsou-li informace na úrovni dezinformací, jedná se taktéž o přístup, jímž je získávání informací znemožněno. Pochopitelně není tajemstvím, že političtí aktéři mnohdy tvrzení pro vlastní účely odklánějí od pravdy, překrucují a tvrzení svých oponentů leckdy ohýbají. Zde je třeba rozlišovat mezi nahodilým glosováním faktů a permanentní usilovnou snahou šířit dezinformace. I přes to, že výjimečná a nahodilá politická lež sama o sobě autoritářskou praxi nepředstavuje, může však vzor lživých a neúplných informací o stejné otázce v různých časech od různých aktérů s mocí dobře fungovat (Glasius 2018: 524–528). Například tvrzení amerického prezidenta Donalda Trumpa, že miliony nelegálních migrantů podvodně volily v amerických prezidentských volbách, které bylo poté opakovaně utvrzované prezidentovým

mluvčím a starším poradcem Bílého domu Stephenem Millerem, se nakonec stalo předmětem vyšetřování. Jedná se o ukázkový příklad zmíněného trvalejšího vzoru (BBC 2017).

Další příklad sabotáže odpovědnosti je umlčování opozičních hlasů, jelikož v jeho důsledku dochází k narušování dialogického toku ve směru od lidu k politickému aktérovi. Autorům veškerých kritických otázek, připomínek a kritických požadavků může být od jejich vynášení vůči vládnoucí struktuře bráněno. Je jim zakazováno jejich pronášení a od publikování bývají odrazováni, přičemž zpravidla způsoby, jakými jsou typicky zastrašování, pokutování či v drastičtějších případech uvěznění. Kritický hlas, jemuž může být bráněno v jeho vynášení rozsudků vůči neadekvátnímu chování vládnoucího aktéra, může mít také podobu písemných publikací. Zde se jedná například o zprávy nevládních organizací nebo studie vědců. Oněmi tazateli a kritickými hlasy mohou být nejrůznější aktéři, ať už tedy obyčejní lidé či profesionálové, jako jsou političtí aktéři, novináři, bojovníci za lidská práva nebo jiní aktivisté (Glasius 2018: 524–528).

Jako další názorný příklad z praxe může posloužit případ z prostředí Maďarska – konkrétně maďarský zákon o sdělovacích prostředcích z roku 2010. Jedná se o zákon zřízený vládou, jenž zavedl orgán dohledu, skrze který má pravomoc udělovat neúměrně vysoké pokuty rozhlasovým a televizním stanicím. V této souvislosti se hovoří o snaze o vládní cenzuru (Kučera 2019). O tomto zákonu bude detailněji pojednáváno rovněž v následujících kapitolách. Pod dohledem stranicky kontrolovaného orgánu s širokými pravomocemi a v kombinaci s neobjektivními výběrovými řízeními měl na maďarská média mrazivý účinek.

Příklady obdobné tomuto výše zmíněnému zaujímají pozornost odborníků a dochází k jejich zdokumentování, na základě čehož je možné poukázat na to, jak tyto praktiky porušují mezinárodní závazky v oblasti lidských práv. Glasius však tvrdí, že politologové mají tendence nahlížet a přistupovat k těmto praktikám primárně ve vztahu ke svobodě a spravedlnosti voleb nebo k fenoménům, jako je populismus. Neposuzují je jako potenciálně „autoritářské“ praktiky samy o sobě, kdežto Glasiův rámec pro sabotáž odpovědnosti toto umožňuje (Glasius 2018: 528–529).

2.1.2 Neliberální praktiky

Neliberální praktiky spočívají podle teorie Glasia primárně v porušování lidských práv. Považuje za nezbytné rozlišovat mezi praktikami autoritářskými a praktikami neliberálními, což v mnohých studiích a teoriích autorů bývá nesprávně nerozlišováno a leckdy směřováno. Jeho volání po potřebě tyto praktiky jasně odlišovat, pojí s procesem světového úpadku liberálních hodnot, jimž jeho slovy „*zvoní poplašné zvony a emoce jsou na plné obrátky*“ (Glasius 2018) a apelem, abychom těmto jevům, kterým jsme stále častěji sami svědky, na základě analytického rozlišení lépe porozuměli. Teoretik a autor označení neliberální demokracie Fareed Zakaria pojednává o termínu ústavní liberalismus a vysvětluje, že odkazuje primárně na tradici zakořeněnou hluboko v historii zemí typicky západních, která usiluje o ochranu autonomie a důstojnosti jednotlivce před nátlakem, bez ohledu na zdroj, stát, církev nebo společnost (Zakaria 1997: 26; Glasius 2018: 529–530). Ve světle koloniální historie i současného vývoje je možné v tomto tvrzení pochybovat o hloubce oné tradice na Západě a její předpokládané absenci jinde. Je ovšem analyticky užitečné identifikovat neliberalismus jako fenomén odlišný od autoritářství.

Tento způsob rozlišování může být částečně nápomocný také při výzkumu a analýze hybridních režimů. Hybridita se měří ve dvou dimenzích – volební a liberální, avšak stále bývá měřena s demokracií a klasifikována spíše ve smyslu nedostatečné efektivity, než aby se o ní uvažovalo ve smyslu aktivních praktik (Berman 2017: 33–35). Glasius identifikuje jako neliberální praktiku specifický vzorec konání, jež je zasazen do organizovaného kontextu, který narušuje autonomii a důstojnost člověka. Tyto praktiky zasahují do právní rovnosti před zákonem, porušují svobody projevu, právo na spravedlivý proces, právo na soukromí a svobody náboženského vyznání (Glasius 2018: 530).

Rozdíl ve vymezení mezi autoritářskými a neliberálními praktikami bývá mnohdy omezen pouze na rozdíl ve svobodných a spravedlivých volbách a dělbě moci. Dělbá moci slouží stejnému účelu jako svobodné a spravedlivé volby, a tím je odpovědnost. Snahy o podvracení dělby moci, stejně jako volební podvod, jsou tak zcela jasně snahami autoritářskými. Různé formy obcházení parlamentu, ať už prostřednictvím utajení, nebo zcela otevřeně prostřednictvím například prezidentského dekretu, by také měly být taktéž považovány za praktiky autoritářské, neboť znemožňují parlamentní dohled, hovoříme-li o parlamentních režimech. Totéž platí v souvislosti s omezováním soudní moci, respektive když je soudní dohled mařen, ignorován nebo korumpován. Lze nalézt určitou kategorii, ve které se autoritářské a neliberální praktiky překrývají, a to v porušování svobody projevu. Jako částečně autoritářskou je možné tuto praktiku identifikovat z důvodu, že blokuje dialog o odpovědnosti nicméně zároveň jako praktiku neliberální, jelikož následkem jejího uplatňování dochází k narušení autonomie a důstojnosti jednotlivce (Glasius 2018: 530–532).

Rozdíl mezi praktikami autoritářskými a neliberálními je tak primárně analytický. Zatímco autoritářské praktiky mají za cíl chránit držitele moci před odpovědností, účelem neliberálních praktik může být několik. Primárně mají

však za cíl potlačovat hlasy těch, kteří představují hrozbu pro držitele moci, ale mohou být také navrženy tak, aby podporovaly ideologický plán, nebo dokonce uskutečňovaly vůli většiny. Neliberální praktiky bývají dávány také často do souvislosti s populismem, jakožto jeden z možných (v jistých případech až typický) populistických rysů (Matoška 2021). Pravdou je, že populismus může vést k uplatňování neliberálních praktik, ale v žádném případě to není jejich jediná příčina. Mezi neliberálními a autoritářskými praktikami může v jistých momentech existovat kauzální souvislost, a to, že neliberální praktiky často podněcují praktiky autoritářské (Müller 2016: 3–4; Glasius 2018: 530–531).

3 POLITICKÝ KONTEXT

Aby bylo možné nabídnout analýzu jednání vlád ve zcela specifickém období první vlny Covidu-19 počínaje lednem a konče červnem roku 2020, je důležité nastínit, v jakém stavu se státy nacházely ještě před jejím vypuknutím, speciálně tedy jejich politické instituce se zvláštní pozorností těm, jež podléhají změnám ze strany analyzovaných stran. Je nutné také věnovat pozornost nastavení těchto stran, jejich jednání a postavení v rámci tamního politického prostředí.

Jak již bylo zmiňováno, země Polsko a Maďarsko byly vybrány primárně z důvodu vzájemné podobnosti, kterou lze vyzorovat hned na několika úrovních. Podobnosti obou států mohou vyplývat i ze skutečnosti, že sdílejí v jistých aspektech obdobný politický vývoj. Jedná se o takzvané postkomunistické státy, které v roce 1991 prošly demokratickou transformací. Spolupráci navázaly v rámci Visegrádské skupiny, a to i s dalšími středoevropskými postkomunistickými zeměmi – Českou republikou a Slovenskem. Společně také vstoupily v roce 2004 do Evropské unie. I přes to, že tyto čtyři země Visegrádské skupiny nesdílejí zcela jednotné představy a názory ve všech oblastech, lze

konstatovat, že politicky spolu převážně sympatizují. Pojí je dále i jistý fenomén – vzestup celé řady politických subjektů, které bychom mohli identifikovat jako populistické a taktéž vzestup euroskeptických myšlenek a postojů. Důvod bývá připisován nenaplněným očekáváním, která se s pádem komunistických režimů optimisticky předpokládala. Jedná se obecně o přísliby, jako například přiblížení se životní a ekonomické úrovni západních zemí (Padulski 2016: 7–8; Buštíková – Guasti 2017: 166–167; Koubek 2012). Značný vliv na vzestup těchto subjektů měla dle mnohých autorů i světová finanční krize v roce 2008, kdy došlo k šoku, který otrásl systémy států, jež mnohdy stály téměř před svým kolapsem a docházelo k zavádění neoblíbených politických reakcí. Po pádu komunistických režimů můžeme dále sledovat, že vzestupu populistických subjektů nahrávalo i smýšlení spojené s obavami ohledně globalizace a tím, jak západní neoliberalismus, který prostupoval světem, může potenciálně ovlivnit národní identitu, státní suverenitu či nezávislost. V případě Polska a Maďarska lze pozorovat i aspekty kulturní, jelikož panovala rozšířená obava, že západní liberální myšlenky mohou poškodit tradiční křesťanské hodnoty (Nerad 2021a).

3.1 Polský politický kontext – PiS

PiS, celým názvem Právo a spravedlnost, je polská parlamentní strana. Z ideologického hlediska se strana profiluje jako sociálně-konzervativní a euroskeptická. Dva roky strana působila ve vládě a již v tomto krátkém časovém období bylo zaznamenáno jisté autokratické chování lídra Jarosława Kaczyńského v souvislosti se snahou o centralizaci státu a omezení brzd a protiváh (Grzymala-Busse 2018: 96–97). Po volbách roku 2007 byl vystřídán nově zvoleným předsedou vlády Donaldem Tuskem a strana PiS tak zaujala místo v opozici, kde představovala nejsilnější stranu. Do voleb konaných v roce 2015 PiS kandidovala společně s menšími pravicovými subjekty proti svému hlavnímu rivalovi, jehož představovala Občanská platforma (PO) a Polská lidová

strana. Polsku se na rozdíl od většiny evropských zemí podařilo vyhnout jak velké ekonomické krizi, tak krizím politickým. Pro koalici vedenou PiS bylo proto obtížnější nalézt téma, které by mohli využít proti zmíněné vládnoucí straně. Naštěstí pro PiS se v období před volbami vynořovaly spekulace a skandály týkající se údajného korupčního zapojení Občanské platformy a Donalda Tuska, dále spekulace o smrti Lecha Kaczyńskiego (bývalého polského prezidenta, bratra Jarosława Kaczyńskiego, který nešťastně zahynul během letecké havárie) a s tím spojené odpovědnosti tehdejší vlády Donalda Tuska nebo přílišná náklonost Občanské platformy vůči Evropské unii, s čímž se pojily obavy o ohrožení stavu suverenity země. Tyto skutečnosti byly jasnou příležitostí pro Jarosława Kaczyńskiego (Padulski 2016: 54). V PiS iniciovali vedení volební kampaně v protikorupčním duchu s výrazně zřetelnou pravicově orientovanou agendou, kterou se rozhodli hájit. V obdobném duchu se vedla i prezidentská kampaň v roce 2015, avšak s tím rozdílem, že za stranu PiS byl vyslán kandidát Andrzej Duda, zatímco Jarosław Kaczyński se rozhodl stáhnout do pozadí (Padulski 2016: 56–58).

Již dříve prosazované téma euroskepticismu nyní podporovala začínající migrační krize, která nahrávala prezentované myšlence o neschopnosti Evropské unie v případech krize. Neschopné a zkorumpované instituce byly podle PiS také polské soudy, které se nacházely v krizi. Vítězství Andrzeje Dudy v prezidentských volbách a jeho nástup k moci vzápětí odstartoval boj proti polské justici (Padulski 2016: 56–58). Na základě prosazených reforem z roku 2015 a 2016 se skutečně podařilo téměř převést Ústavní soud přímo do rukou vládní strany Právo a spravedlnost (PiS) a většina ústavních soudců se stala zcela loajální vládě. V roce 2018 vešla v platnost novela zákona o Národní radě soudnictví (NRS), která ustanovila, že patnáct z dvaceti pěti členů NRS už nebude vybíráno valným shromážděním soudců, ale nově bude mít tuto pravomoc Sejm, dolní komora parlamentu, ve které má naprostou většinu vládní strana PiS. Reformy

měly negativní dopad nejen na soudní systém, ale i na jednotlivé soudce. Pokud se vůči reformám vyjadřovali kriticky, čelili disciplinárnímu řízení, očeňujícím mediálním kampaním a výhrůžkám (Amnesty International 2021). Dalším trnem v oku se vládě stala média. V roce 2016 získala vláda prostřednictvím zákona o národní mediální radě pravomoci zasahovat do rad veřejnoprávních médií. To dopomohlo k centralizaci kontroly nad veřejnoprávními médii tak, aby jejich obsah mohl být téměř přímo regulován a aby z něj byly vymazány křesťanství odporující hodnoty a hodnoty odporující tradičním a národním hodnotám země (Buštíková – Guasti 2017: 170).

3.2 Maďarský politický kontext – Fidesz

Fidesz, celým názvem Maďarská občanská unie, je maďarská politická parlamentní strana, která od roku 2010, kdy zvítězila ve volbách, vládne na maďarské politické scéně jako dominantní vládní strana. Díky své silné převaze nad ostatními subjekty ovládá v parlamentu absolutní většinu a díky koalici s křesťansko-konzervativní stranou KDNP ovládá i většinu ústavní. Během vlády Socialistické strany zasáhla Maďarsko silná hospodářská krize a mezi lety 2009 a 2010 se začalo rozšiřovat povědomí o korupčním jednání vlády, ke kterému se v neveřejném projevu dokonce tehdejší premiér přiznal. Tyto skutečnosti vedly nejen k vládní krizi, ale k vyvolání společenské nedůvěry. Není proto divu, že nový vyzyvatel – pravicová strana Fidesz, využila politického skandálu a zvolila za téma své kampaně návrat finanční stability a boj s korupcí. V pozici lídra se strana začala projevovat jako euroskeptická, výrazně nacionalistická a rovněž si vysloužila nálepkou pravicově populistického subjektu (Antal 2019: 18–19).

Vrátíme-li se k populistickým tendencím strany Fidesz, první náznaky bylo možné pozorovat už během prvního Orbánova funkčního období ve funkci předsedy vlády mezi lety 1998–2002, kdy upozorňoval na zkorumpované elity

(Mudde 2004: 544). Tyto tendence nabraly na síle během volební kampaně pro volby v roce 2010, kterou Fidesz věnovala rozbití politického systému a tvrzení, že krizi v demokratickém systému lze vyřešit jedině odstraněním zkorumpované elity a novou strukturou moci. Vítězství ve volbách navrátilo Fidesz po osmi letech v opozici zpět na scénu do role vládního lídra. Pod jejím vedením, počínaje dnem složení slibu v parlamentu dne 29. května 2010, došlo k vypracování nové maďarské ústavy, která nabyla platnosti k 1. lednu 2012. Touto ústavou byl mimo jiné změněn název státu z Maďarské republiky na Maďarsko. Ústava obsahovala nacionalistické prvky, zvýšení vládní kontroly nad justicí a ekonomikou a zejména vedla k oslabení pravomocí ústavního soudu, což si vyžádalo kritiku opozice a Evropské komise (Pirro – Stanley 2021: 6–7; Buchanan 2021, Kučera 2019). Veškerá politická konání a systémové změny, které vykazovaly jasný neliberální charakter, Orbán obhajoval a prezentoval jako nutnou reakci na krizi. Ačkoliv světová finanční krize v roce 2008 nezasáhla Maďarsko nikterak výrazněji než jiné státy Evropské unie (například v případě Řecka lze hovořit o závažném dopadu), dokázal Orbán téma krize využít pro posílení svého vlivu. V roce 2015 došlo k obdobnému scénáři – dramatizace uprchlické krize. Z první zmíněné krize byla Orbánem obviňována nejen tehdejší socialistická vláda, ale i Evropská komise, Mezinárodní měnový fond, Maďarská národní banka a celá řada dalších aktérů. Pod záminkou boje s touto krizí bylo znárodněno několik klíčových sektorů, včetně mediálního průmyslu, což nakonec vedlo k tomu, že Viktor Orbán byl schopen kontrolovat mediální konkurenci, což mu pomohlo k umlčení opozice. Co se týče druhé zmíněné krize – uprchlické, došlo i zde ke zveličení skutečností a vytvoření narativu vážné krize a hrozby za účelem prosazení specifických opatření. Uprchlická krize byla Orbánem prezentována jako bezprostřední ohrožení bezpečnosti, kultury a ekonomiky země ze strany islámu i Evropské unie (Kučera 2019). Kampaně o krizi volala po nutnosti přijetí speciálních opatření, jelikož slibovala nedopustit příval migrantů. Orbánově vládě se skrze tuto kampaně podařilo prosadit vyhlášení „stavu

migrační nouze“, který měl za následek nasazení armády a celkově omezení demokratických standardů. Tento výjimečný stav byl od roku 2015 několikrát svévolně uplatňován, jelikož Orbánova vláda udržovala narativ o hrozbě, kterou migrace představuje. Zavedena byla i nová kategorie nouzového stavu: „stav teroristické hrozby“ (Buščíková – Guasti 2017: 171; Latsch 2020: 27–28).

3.3 Neliberální transformace v Polsku a Maďarsku

Jak již bylo v předchozích kapitolách nastíněno, užitím dnes již klasického termínu „neliberální vládnutí“ odkazuje jeden z nejznámějších politických vědců věnujících se tématům neliberalismu, neliberálnímu vládnutí a neliberálním demokraciím Fareed Zakaria především na strategickou manipulaci demokratických voleb prostřednictvím takových praktik, jako je bránění přístupu k médiím, využívání vládních prostředků na stávající kampaně, zadržování opozičních kandidátů mimo hlasování, omezování registrace voličů, změna volebních pravidel ve prospěch úřadujících nebo obtěžování oponentů (Zakaria 1997: 22–24). Mezi další zásadní rysy neliberalismu je řazeno exekutivní omezení moci, jež odkazuje na snahy vládnoucích aktérů oslabit systém brzd a protiváh výkonné moci. V současné době existuje široká shoda na tom, že Maďarsko i Polsko představují prozatím nejpokročilejší příklady v procesu neliberální transformace, a to jak v rámci tzv. Visegrádské (V4) skupiny, tak v rámci Evropské unie. Nelze opomenout ani méně institucionalizované praktiky, avšak neméně důležité jakožto nástroje pro rozšiřování moci, jako je způsob dosazování prominentních straníků a jejich nominace do vedení klíčových institucí nezbytných pro zajištění kontroly systému brzd a protiváh. Postupná transformace se dotkla, a tím tak negativně zasáhla, většinu zásadních ekonomických sektorů, mediální sféru, občanskou společnost, nevládní organizace (NGO), církve a také kulturní scénu (Buščíková – Guasti 2017: 166–168).

V Polsku pomyslně odstartovala cesta směrem k neliberální demokracii dříve než v Maďarsku, ale postupovala pomalejším tempem. V prvním období tohoto procesu mezi lety 2005–2007 lze zaznamenat pokusy o centralizaci státu a jeho tlačení neliberálním směrem, avšak byl to Ústavní tribunál, který těmto pokusům zabránil (Buštíková – Guasti 2017: 167). Absolutní vítězství ve volbách v roce 2015 umožnilo straně Právo a spravedlnost (PiS) vytvořit vládu jedné strany. Neliberální obrat, který se od té doby objevil, je výslovně inspirován maďarským vzorem. Lídr PiS Jarosław Kaczyński se sympatiemi vůči vládě maďarské strany Fidesz a postavě Viktora Orbána ostatně veřejně nikterak netají. O tom svědčí i jeho dnes již známé prohlášení, které pronesl už v roce 2011, nedlouho po vítězství Fidesz v parlamentních volbách v roce 2010. Vyjádření Jarosława Kaczyńského znělo následovně: „*Viktor Orbán nám dal příklad, jak můžeme vyhrát (...) Přijde den, kdy uspějeme a budeme mít Budapešť ve Varšavě*“ (Jarosław Kaczyński 2011) (Buckley – Foy 2016). Polská strana PiS dosáhla volebního úspěchu taktéž v důsledku zklamání z dosavadní politiky a obě strany obdobně prosazovaly národní zájmy navzdory zájmům a požadavkům Evropské unie (Koubek 2012).

Další téměř shodné kroky k neliberálnímu převzetí moci můžeme jasně sledovat na tom, že jak Fidesz, tak PiS dokázali schválit novou mediální legislativu, díky níž je veřejné vysílání v souladu s hodnotami a ideologiemi stran. Taktéž se jim dále podařilo prosadit omezení svobody shromažďování a projevu (v případě Maďarska je ale změna drastičtější – straně Fidesz se podařilo kriminalizovat nenávistné projevy v širokém a subjektivním smyslu odkazují-li k „porušení důstojnosti maďarského národa“ či schválit zákony, které vedly ke změně systému soudnictví a možnosti dosazovat soudce loajální vládě. Za pravděpodobně nejzásadnější přeměny lze považovat změny ve fungování volebního systému, jež přímo nahrávaly stranám u moci (Koubek 2012). Zůstávají zde ale i zásadní rozdíly, a to ve schopnosti přeměny ústav. Maďarsku

se v roce 2011 podařilo schválit novou ústavu, zatímco polská strana PiS nebyla schopna ústavu změnit. Ani to ale PiS nezastavilo v implementaci zákonů ústavě přímo odporujícím (Bugarcic – Kuhelj 2018: 24–26).

Oba představitelé, kteří dnes již fakticky vládou v Maďarsku a Polsku, si osvojili charismatický a populistický styl jednání. V Polsku vůdce PiS Jarosław Kaczyński, který přestože nezastává žádnou oficiální vládní funkci (či funkci prezidentskou) a formálně je pouze členem Sejmu, je od parlamentních voleb vyhrávaných Právem a spravedlností v roce 2015 považován za jednu z nejvlivnějších osob v Polsku. Viktor Orbán byl naproti tomu premiérem a nesporným vůdcem strany po celou dobu neliberální transformace, kterou začal po svém ohromujícím volebním vítězství v roce 2010 (Bugarcic – Kuhelj 2018: 23–25).

Podle zprávy americké nevládní neziskové organizace Freedom House se od roku 2015 skóre demokracie v Polsku neustále snižuje, což má za následek, že země v roce 2020 spadá do kategorie semi-konsolidované demokracie (Freedom House 2020: 3). Přesto je to Maďarsko, jehož úpadek byl nejprudší, jaký kdy byl v rámci Freedom House sledován (Freedom House, 2020: 2) a které v roce 2020 spadlo do kategorie přechodného/hybridního režimu. V roce 2018 aktivovala Evropská komise poprvé v historii Evropské unie článek 7 EU³ proti Polsku a Maďarsku, čímž signalizovala silné politické uznání neliberálních transformací těchto zemí.

---

³ Článek 7 Lisabonské smlouvy, která položila základy Evropské unie, je v podstatě obranný mechanismus a nejsilnějším donucovacím prostředkem, kterým se snaží bránit porušování principů demokracie, svobody, právního státu či dodržování lidských práv v jednotlivých členských státech. Státům, které porušují základní hodnoty, na kterých Unie stojí, mohou být pozastavena členská práva (Strašík 2017).

Souhrnně řečeno, veškerá zmíněná jednání (zejména pak zmiňovaný proces volební transformace) se v těchto zemích jasně podepsala na stavu demokracie a vedla k postupné neliberální transformaci režimů a nastartování procesu autokratizace vlád (Grzymala-Busse 2018: 97; Freedom House 2021).

4 EPIDEMIOLOGICKÝ KONTEXT

Covid-19, též psáno jako COVID-19, je zkratka z anglického spojení *coronavirus disease* 2019, v českém překladu koronavirové onemocnění 2019. Jedná se o vysoce infekční virové onemocnění způsobené koronavirem SARS-CoV-2. K identifikaci prvního případu přenosu viru na člověka došlo v čínském Wu-chanu v prosinci roku 2019. Šíření viru eskalovalo v polovině ledna 2020, kdy byly také evidovány první případy nakažených mimo pevninskou Čínu a svou vysokou rychlostí zasáhl vir postupně téměř každý kout světa. V Evropě byl první oficiální případ nákazy infekcí SARS-CoV-2 zaznamenán koncem ledna ve francouzském městě Bordeaux. Téměř šest týdnů poté zaznamenaly případy nákazy již všechny členské státy Evropské unie. Jednou z prvních výrazně postižených zemí v rámci Evropské unie se stala Itálie. Přibližně po dvou měsících propuknutí nákazy v Evropě evidovala více než dvojnásobek aktivních případů ve srovnání s kteroukoliv jinou zemí v rámci Evropské unie. Situace byla natolik dramatická, že Itálie předstihla v absolutních číslech Čínu, stala se nejsilněji zasaženou zemí na světě a během první vlny pandemie přispěla k přeměně Evropy v ohnisko nákazy. Světová zdravotnická organizace tedy vyhlásila propuknutí globálního stavu zdravotní nouze v lednu 2020, avšak s ohledem na vývoj situace došlo v 11. března březnu 2020 ze strany zmíněné organizace k oficiálnímu vyhlášení stavu pandemie (WHO nedatováno).

Na základě pokynů Světové zdravotnické organizace pro boj s pandemií začala většina zemí zavádět nejrůznější druhy opatření a omezení, jako například

omezení cestování, shromažďování nebo úplný zákaz vycházení z domovů, což mnohdy kontrolovaly policejní či armádní složky. Opatření měla vést jak k omezení šíření, tak ke zmírnění ekonomických důsledků. Vnímání neznámé hrozby sdílely mezinárodní organizace i jednotlivé státy. Například Evropská unie, která byla nejprve silně kritizována pro svou nečinnost, rozhodla o nutnosti uzavření všech vnějších hranic dne 17. března na dobu 30 dnů, což jistým způsobem naznačilo, že boj s virem bude veden nekompromisně, a to i na úkor omezení lidské svobody (Boffey 2020; Löblová – Rone – Borbáth 2021: 416).

Způsob, jakým byla prvotně prezentována pandemická situace, včetně celé řady potenciálních scénářů ohledně dopadů, rámování nejrůznějšími médii či objasňování optikou jednotlivých autorit a odborníků, kteří volali po přísných opatřeních, jednoznačně obecně posílil obecnou myšlenku, že život by měl být chráněn za každou cenu. Druhou často vyvolanou myšlenkou, která taktéž ovlivnila i způsob jednání jednotlivých států a formovala přijatá opatření, byla značná obava z přetížení národních zdravotnických systémů, čehož se obávaly jak vlády států, tak obyvatelé samotní. Poslední zmíněná obava zasáhla i státy, na něž je v práci zaměřena pozornost, tedy Polsko a Maďarsko. Výsledky veřejného mínění potvrdily, že tyto dvě země patřily v rámci Evropské unie mezi země s největšími obavami ohledně stavu a úrovně svého národního systému zdravotní péče. Polsko a Maďarsko patří mezi členské státy Evropské unie s vůbec nejvyšší mírou pacientů nespokojených s kvalitou poskytnutých lékařských služeb (Sagan – Bryndova – Kowalska-Bobko 2021: 1–2). Pandemie však tyto země zasáhla rozdílně. Zatímco Polsko zaznamenalo v první vlně pandemie 31 154 případů a 1 852 úmrtí. V Maďarsku byla v přepočtu na množství obyvatel státu mírnější a země evidovala 4 906 pozitivně testovaných případů, z čehož případy úmrtí činily 469 osob (Worldometer nedatováno A; Worldometer nedatováno B).

4.1 Epidemiologický kontext – Příklad Polska a Maďarska

Jestliže se budeme zaměřovat pouze na takzvanou první vlnu Covid-19, výskyt případů nákazy tímto virem a jejich závažnost se v prostředí Evropské unie, jak již bylo zmíněno, značně lišily, a to zejména s ohledem na počty úmrtí. V Polsku byl první zjištěný případ nákazy zaznamenán 4. března 2020, nicméně již o den dříve stanovil speciální zákon řadu preventivních opatření, a navíc vláda formalizovala monitorovací tým, a to již začátkem února. Polské přípravy a snahy o rychlou reakci mohou svědčit o neklidu souvisejícím se systémem národní zdravotní péče, který byl v průběhu let neustále utlumován, a to ještě před nástupem PiS k moci. Na stav systému zdravotní péče měly značný vliv procesy decentralizace a poté opětovné snaha o centralizaci, které ho učinily velmi křehkým a nejistým. Systém veřejného zdravotnictví je i přesto fragmentovaný, což vysvětluje pomalý pokrok při řešení důležitých a dlouhodobých problémů a celkovou nestabilitu (Drinóczi – Bień-Kacała 2020: 187–188; European Observatory on Health Systems and Policies nedatováno).

V Maďarsku byl první případ nákazy prokázán ve stejný den jako v Polsku. V rámci preventivních opatření nechal Viktor Orbán vytvořit „Operační skupinu“ odpovědnou za monitorování epidemiologické situace a koordinaci reakcí na hrozbu propuknutí. Obdobně jako v Polsku byla znepokojení ohledně bezprostředního propuknutí epidemie (potažmo pandemie) Covid-19 značná, a to především z důvodu nestabilního národního systému zdravotní péče, avšak v maďarském případě je na vině sám Viktor Orbán, který během své druhé vlády prosadil myšlenku zrušení ministerstva zdravotnictví. Následně prosadil integraci onoho zrušeného ministerstva zdravotnictví do ministerstva národních zdrojů jako určitý odbor, což vedlo k výraznému odlivu lékařů, specialistů a zaměstnanců ze země (Freedom House nedatováno).

5 METODOLOGIE A SBĚR DAT

Jak již bylo zmíněno, v této práci bude analyzováno, zda vládní praktiky během krize Covid-19 porušují v Polské republice a Maďarsku demokratické standardy prostřednictvím užívání neliberálních praktik, o jejichž uplatňování se v souvislosti s těmito vybranými státy hovoří již dlouhodobě, či dokonce prostřednictvím užívání praktik autoritářského charakteru. Pro konceptualizaci toho, co lze považovat za porušování demokratických standardů v době krize, bude v analytické části práce čerpáno z hlavních zásad ICCPR, které poskytují obecný rámec pro účely posouzení, zda omezení lidských práv během mimořádných situací odpovídají mezinárodním normám. O porušování demokratických norem během mimořádného opatření je možné hovořit obecně v momentu, kdy dojde k omezení jednoznačně nepřiměřeným, nepotřebným nebo diskriminačním způsobem (United Nations 2020). Proto, jak bylo v teoretické části práce naznačeno, nebude v analytické části práce na opatření typu omezení možnosti pohybu nebo shromažďování (k čemuž docházelo například v případě takzvaných *lockdownů* nebo při uzavření nákupních center, škol nebo pracovišť) nahlíženo jako na opatření vedoucí k porušování demokratických standardů, nicméně pouze za podmínky, že tato opatření nebudou pokládána za jakkoliv diskriminační či zřetelně nepřiměřená. Stejně tak nebudou opatření jako odkládání voleb považována za porušení demokratických standardů, poněvadž nebylo možné jasně určit, jak by kampaně a následné volby měly být během pandemie bezpečně organizovány (Edgell – Lachapelle – Luhrmann ets. 2021: 3–4).

Následně je na základě rámce neliberálních a autoritářských praktik vyvinutých autorem Marliesem Glasiem (2018) představeného v teoretické části práce klasifikováno sedm základních praktik, které bývají využívány pro studium porušování demokratických standardů během mimořádných opatření. Jedná se

tedy o skupinu praktik neliberálních – ty svojí podstatou narušují osobní autonomii a důstojnost, a praktik autoritářských – ty v principu sabotují odpovědnost tím, že znemožní přístup k informacím a vytvářejí mechanismy umlčující hlasy kritiků a odpůrců. Průnik mezi těmito dvěma kategoriemi zahrnuje praktiky, které současně podkopávají odpovědnost a narušují osobní autonomii a důstojnost.

Zaměříme-li se již na celkový rámec, který vyplývá z výše zmíněných skutečností, obsahuje konkrétně sedm primárních typů neliberální a autoritářské praxe. Rámec byl vyvinut pro výzkum demokratických standardů během mimořádných opatření na základě Mezinárodního paktu o občanských a politických právech (ICCPR) společně s výklady akademických a politických vědců – primárně Marliesem Glasieem – pro posuzování toho, jak státy porušily demokratické standardy ve své reakci na pandemii Covid-19 (Edgell – Lachapelle – Luhrmann ets. 2021). Tento rámec lze použít na další mimořádné situace, včetně epidemií (pandemií), přírodních katastrof či událostí způsobených člověkem, jako jsou hospodářské krize nebo války.

Ze zmiňované skupiny neliberálních praktik, jejichž podstatou je porušování osobní autonomie a důstojnosti, bude sledováno 1) *uplatňování diskriminačních opatření*. Diskriminační opatření budou pojímány jako neliberální praktiky, jelikož porušují demokratické standardy a narušují autonomii a důstojnost. ICCPR uvádí, že mimořádná opatření by neměla umožňovat diskriminaci pouze na základě rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, sociálního původu nebo sexuální orientace (United Nations 2020). Druhou praktikou v rámci této skupiny, jejíž výskyt bude sledován, je 2) *derogace (porušování či omezení) práv, jež by derogována být nikdy neměla*. ICCPR uvádí několik práv, která vlády nikdy nesmí porušit. Jedná se o právo na život; zákaz mučení a krutého či ponižujícího zacházení; zákaz otroctví; svoboda

myšlení, svědomí a náboženství. Porušování těchto práv nelze považovat za legitimní, a to ani v době krize (Human Right Committee 2001; Edgell – Lachapelle – Luhrmann ets. 2021). Jakékoli porušení těchto zákonných povinností bude proto považováno za další neliberální praktiku, jenž porušuje demokratické normy v reakci na mimořádné události. Poslední jev ze skupiny neliberálních praktik, jehož přítomnost bude sledována, je 3) *vymáhání vydaných opatření způsobem, který je zřetelně nepřiměřený a zneužívající (fyzické násilí ze strany policie, armády)*. Je nezbytné, aby vládní opatření nebyla vynucována nepřiměřeným nebo zneužívajícím způsobem, k čemuž může docházet například za užití policejní brutality. Zneužívající vymáhání narušuje autonomii a důstojnost a je v rozporu s představou, že státy mají povinnost zaručit subjektům bezpečnou a rovnou svobodu (Criddle – Fox-Decent 2012: 40–41). Užívání nadměrné síly vůči občanům proto za žádných okolností není v souladu s těmito principy (Edgell – Lachapelle – Luhrmann ets. 2021). Na jakémkoliv hrubé vymáhání bude nahlíženo jako na třetí neliberální praktiku, která porušuje demokratické standardy v reakci na mimořádné události.

Ze skupiny autoritářských praktik, jejichž podstata v chápání této práce spočívá principiálně v sabotování odpovědnosti, bude sledováno: 4) *vydávání mimořádných opatření, která nejsou časově jasně omezena*. Na základě ICCPR je skutečnost časového omezení pro mimořádná opatření považována za nezbytnou podmínku pro naplnění základních zásad ICCPR (United Nations 2020; Edgell – Lachapelle – Luhrmann ets. 2021). Zahrnutí explicitního konečného data do právního dokumentu, který iniciuje nouzová opatření, je nejúčinnějším způsobem jak zajistit, aby tato opatření nepřetrvávala přes dobu, po kterou jsou nezbytná (Cormacain 2020: 252–254). Pokud jsou nouzová opatření svévolně a zbytečně prodlužována, sabotují tím odpovědnost. Nezahrnutí konečného data bude proto považováno za autoritářskou praxi, která je v rozporu s demokratickými standardy. Další praktikou ze skupiny

autoritářských praktik, jejímž zaváděním dochází k porušování demokratických standardů, bude identifikováno 5) *nepřiměřené omezení role zákonodárského sboru*. Pokud se objeví mimořádná událost, jako je pandemie Covid-19, je zásadní, aby vlády reagovaly efektivně. Jelikož debaty mohou být značně náročné a procesy debat a rozhodování zákonodárných sborů vyžadují určité postupy, celý proces může navenek působit jako příliš pomalý. Zajímavostí může být, že hned v několika státech dokázaly zákonodárské sbory nalézt kreativní a zároveň velmi efektivní cestu pro pokračování v účinném výkonu zákonodárské funkce během krizí. Několik států se uchýlilo k uskutečnění procesu debat a hlasování do on-line platformy, nebo například v případě Švédska se parlament během pandemie Covid-19 pravidelně scházel, ale s nižším požadavkem na kvorum (Edgell – Lachapelle – Luhrmann ets. 2021; Murphy 2020: 11–12). Za autoritářskou praxi bude proto považováno odročení nebo rozpuštění zákonodárského sboru v době pandemie, která je zjevným porušením demokratických standardů. Poslední sledovanou praxí ze skupiny praktik autoritářských bude 6) *vedení oficiální dezinformační kampaně*. Vědomé šíření zavádějících nebo lživých informací ze strany vlád o klíčových faktech o Covid-19, například ohledně způsobu nákazy nebo léčby, bude klasifikováno jako autoritářská praxe. Zatímco některé nesprávné zprávy mohou být neúmyslné, výraznější dezinformační kampaně o Covid-19 šířené nebo podporované vládními aktéry systematicky brání veřejnosti v přístupu k informacím založených na faktech, a jsou proto autoritářským aktem sabotování odpovědnosti (Edgell – Lachapelle – Luhrmann ets. 2021).

Jak již bylo výše zmíněno, lze identifikovat i určité praktiky, které je možné považovat za jistý průnik mezi neliberálními a autoritářskými praktikami. Poslední praxe, která tak bude v rámci analýzy sledována, bude odkazovat k 7) *omezení svobody médií* (Edgell – Lachapelle – Luhrmann ets. 2021). Jednou z mnoha funkcí, o níž se v souvislosti s médii hovoří, a kterou svobodná média

zajišťují, je takzvaná funkce hlídacího psa. Prostřednictvím například investigativního vyšetřování mohou svobodná média podávat občanům informace, které se mohou odlišovat od oficiálních vládních prohlášení a která jsou důležitá pro boj proti vládním dezinformacím. Hlavním vysvětlením vlád v některých zemích, kterým odůvodňují omezení médií, bývá snaha zastavit šíření dezinformací. Na jednu stranu by toto opatření mohlo být v souvislosti s pandemickou situací skutečně nezbytné k zajištění toho, aby obyvatelstvo dostávalo správné informace o viru a dodržovalo pokyny v oblasti veřejného zdraví, avšak taková ustanovení zaměřená na omezení šíření dezinformací musí být stále konkrétní a úzce formulována, aby se zabránilo zneužití, které může narušit svobodu sdělovacích prostředků nad míru nezbytně nutnou. Svobodný tisk může také pomoci zajistit, aby vláda na krizi efektivně reagovala. Kromě toho šíří zásadní informace o viru do širší populace (Habersaat – Betsch – Danchin, ets. 2020: 678–679; Edgell – Lachapelle – Luhrmann ets. 2021). Je proto těžké si představit situaci, kdy je obecné omezení svobody médií nezbytné a přiměřené pro účely omezení šíření Covid-19. Z tohoto důvodu bude omezování svobody médií považováno za porušení demokratických standardů, které narušuje autonomii a důstojnost, brání přístupu k informacím a potlačuje hlasy kritiků a opozice.

Co se týče procesu autokratizace, na který bude v analytické části taktéž částečně zaměřena pozornost, je klíčové soustředit se na vládnoucí osobu či vládnoucí skupinu osob za účelem zjistit, zda aktér v období první vlny Covid-19 zjevně podkopával zavedené zákony a instituce, přičemž katastrofa pro něj mohla představovat ideální příležitost pro převzetí mimořádných pravomocí a zesílení a upevnění moci onoho režimu.

Na výzkum bude aplikována metoda obsahové analýzy. Typ obsahové analýzy, který je v pro účely práce využit, je sémiotická obsahová analýza, a to z důvodu, že díky určité formulaci jednotlivých opatření dokážeme odhalit skrytý

obsah zkoumaných dat. Záměr práce je sice předem daný, nicméně je potřeba odhalit jednotlivé praktiky, které konkrétní opatření pojí s výše definovanými kritérii. Primární data užívaná při utváření této obsahové analýzy jsou souhrnně označována jako opatření, tudíž vyhlášky, zákony a nařízení vydané vybranými vládami, jež se týkají reakce na pandemii Covid-19. Čerpána jsou z odborných článků, studií a internetových zdrojů, jako například oficiálních internetových stránek vybraných zemí zřízených za účelem přehledné prezentace vydaných covidových opatření tammím občanům. V těchto zdrojích se nachází shrnutí a komentáře všech jednotlivých opatření spojených s pandemií Covid-19 v průběhu takzvané první vlny. Sekundární zdroje, jako jsou například média, které se vztahují k politickým, institucionálním či epidemiologickým aspektům v těchto zemích, jsou užity jako pomoc při analýze této práce, přičemž poskytují obsah pro přehledy o politickém a epidemiologickém kontextu. V obou případech těchto zemí byla všechna opatření dohledatelná, tudíž bylo možné pracovat s datovým korpusem všech opatření. Veškerá data byla tříděna a následně představena v chronologickém pořadí. V případech, ve kterých nebyla zpozorována žádná z výše klasifikovaných praktik, jenž omezuje demokratické standardy, došlo pouze k deskripci daného opatření, tudíž byla ponechána bez komentáře. Naopak v případech opatření, ve kterých tyto praktiky zpozorovány byly, došlo k důkladné analýze jejich obsahu. Jestliže opatření svým obsahem odpovídalo jedné z výše klasifikovaných praktik, tudíž došlo k naplnění kritérií, bylo tak následně i příslušně označeno. V obou případech vybraných zemí bylo postupováno totožným způsobem. Datové rozmezí, v rámci kterého jsou vydaná opatření analyzována, odpovídá takzvané první vlně Covid-19 v Evropě. Jedná se tudíž o období počínaje lednem roku 2020 a konče červnem roku 2020.

6 ANALÝZA OPATŘENÍ

Boj s virem měl přímý dopad na porušování demokratických standardů, avšak mimořádné okolnosti, situace všeobecného strachu a nadřazenost zdraví a života umožnily, aby byla tato porušování považována za druhořadý problém. Tento krizový scénář a raná opatření vůdců Polské republiky a Maďarska, kteří již dlouhodobě uplatňují styl populistického vládnutí, který má ve východoevropském prostředí mnohdy až autokratickou podobu (Nerad 2021) (či minimálně tendence) poslouží jako podklady pro analýzy.

6.1 Polská republika

I přes to, že v Polsku byl první případ Covid-19 potvrzen až 4. března 2020, vláda již v předstihu rozhodla o zavedení několika důležitých preventivních opatření. Takzvaný Zákon o Covid-19 byl zaveden 2. března, tedy dva dny před oficiálním zjištěním první nakažené osoby virem. Tento zákon byl po schválení Sejmem a Senátem okamžitě uveden do praxe. Oficiální název mohl evokovat myšlenku, že veškeré akce, které jsou zaváděny v rámci tohoto zákona, budou společně sloužit výhradně pro účely bojové proti pandemii, čímž by se zdál být zcela oprávněným jednáním. Pravdou však je, že nejen ustanovení o prevenci a boji proti Covid-19 byla považována za protiústavní, ale taktéž omezovala práva a demokratické standardy bez jakéhokoli vztahu k boji proti epidemiologické hrozbě. Zmíněné jednání tak v důsledku ovlivnilo mnoho oblastí (Gov.pl 2020a; Baker McKenzie 2020: 2).

Co je však pravděpodobně důležitější a současně zcela nesouvisející se situací s bojem proti viru je, že v rámci instituce premiéra došlo k velmi výraznému posílení pravomocí, což ovlivnilo například státní správní jednotky, jako jsou vojvodství. Taktéž prostřednictvím prvotních opatření došlo dočasně ke

zrušení zákona o veřejných zakázkách tím, že byl umožněn rychlejší nákup zásob a nástrojů k potlačení virové epidemie, za což si opatření také vysloužilo kritiku, jelikož to prakticky znamenalo nedostatek trestu za korupci. Aktér odpovědný za nákup zásob pro účely epidemie se nemusel řídit původními oficiálními platnými předpisy a kritérii, protože jeho jednání bylo dle prezentované logiky ve veřejném zájmu. V praxi to znamenalo, že aktér byl oprávněn nakupovat i předražené zboží (PAP 2020). Tomuto opatření bude věnována pozornost i v pozdější části analýzy, jelikož spadá do specifické sady opatření, která budou představena.

Omezeno bylo dále i právo na přístup k veřejným informacím. Státním institucím a orgánům bylo umožněno ignorovat žádosti o přístup k veřejným informacím, přičemž pozastavená možnost na poskytování informací a nedostatek reakce ze strany státních institucí nebylo možné nikterak napadnout u soudu (Baker McKenzie 2020: 28–30). V tomto případě by na první pohled bylo možné smýšlet o naplnění neliberální praktiky definované v metodologické části práce jako *derogace práv, jež by derogováno být nikdy neměla*, jelikož v případě omezení přístupu k informacím docházelo k derogaci práva na informace, avšak na základě stanovených kritérií potřebných pro jasné naplnění tohoto bodu nelze toto jednání za neliberální praktiku označit. Další praktika, o jejímž naplnění lze v souvislosti s tímto opatřením na základě stanovených kritérií uvažovat, je ze skupiny praktik autoritářských, a to *vedení oficiální dezinformační kampaně*. V tomto případě sice nedocházelo doslovně k vědomému šíření zavádějících nebo lživých informací ze strany vlády, avšak opatření bránilo veřejnosti pod rouškou Covidu-19 v přístupu k informacím, čímž jasně docházelo k sabotování odpovědnosti, a proto lze tuto praktiku považovat za částečně autoritářskou.

V průběhu března došlo k přijetí další řady opatření, která měla již přísnější podobu. Počínaje 9. březnem 2020 byla zavedena opatření jako

hygienické kontroly na hranicích či došlo k omezení kulturních akcí a obchodních aktivit. Dne 14. března 2020 vstoupil v platnost takzvaný „stav epidemické nouze“ na základě zákona o infekčních nemocech z roku 2008, který stanovuje „stav epidemického ohrožení“ a „epidemický stav“. Způsoby, jakými je v Polské republice legálně možné omezovat svobody v rámci mimořádných opatření, jsou „stanné právo“, „nouzový stav“ nebo „stav přírodní katastrofy“. Panovalo všeobecné očekávání, že vzhledem ke skutečnosti, že se jedná o hromadný výskyt infekční nemoci mezi lidmi a pandemickému scénáři by proto pravděpodobně nejlépe odpovídal zmíněný „stav přírodní katastrofy“, rozhodla se přesto vláda jít po jiném typu opatření, a to konkrétně „stavu epidemické nouze“. Na základě tohoto zákona došlo vzápětí například k omezení volného pohybu na hranicích země, přičemž problematický na této skutečnosti byl fakt, že omezení tohoto typu by bylo možné v případě potřeby provést pouze prostřednictvím mimořádných opatření, mezi které patří i „stav přírodní katastrofy“ pro účely zásahu proti přírodním katastrofám nebo specifickým typům havárií. Je tak prokazatelné, že k opatřením, která jasně derogovala v průběhu pandemie svobodu občanů a obecně v jistých případech i další demokratické standardy, docházelo v případě pandemie navíc neoprávněně, jelikož „stav přírodní katastrofy“ zaveden nebyl (Hajna – Jeziorska – Kovács 2021: 617–620; Gov.pl 2020).

Pravděpodobným důvodem pro obcházení ústavy, k čemuž zavedením „epidemického stavu“ a následným vydáváním opatření docházelo, bylo podle mnohých pohledů konání (v oné době) nadcházejících prezidentských voleb, jejichž termín byl stanoven na 10. května 2020. Konání voleb by během a po zavedení oficiálního mimořádného stavu nebylo možné. Prostřednictvím zákona z 2. června byl pro volby v roce 2020 stanoven systém hybridního hlasování a dále byly schváleny kratší lhůty pro případné napadení výsledků voleb (Koper – Gocłowski (2020); Serowaniec – Witkowski 2020: 167–169).

Je zajímavé poznamenat, že běžná dynamika fungování Sejmu, Senátu a exekutivy obecně měla být stále oficiálně zachována. Navzdory tomu se vláda vzdala formálních ústavních prostředků a stále byla schopna provést většinu požadovaných opatření. Je to přímý důsledek parlamentní většiny a předchozích reforem volebního systému a ovládnutí soudnictví. V tomto scénáři byl parlament důležitým nástrojem pro podporu a přijímání opatření ve vládním zájmu, aniž by bylo nutné skutečně zavádět „stav přírodní katastrofy“ (Hajna – Jeziorska – Kovács 2021: 617–620).

Specifickou sadu opatření v rámci vládní strategie pak představovaly zákony prezentované jako ekonomické balíčky, které byly hned po svém uveřejnění a následném uvedení do praxe označeny za převážně protiústavní. Oficiálně prezentovaný záměr pro vznik těchto opatření v podobě zmíněných balíčků bylo vytvoření opatření, která poslouží především ke stimulaci ekonomiky a zmírnění negativních ekonomických dopadů pandemie pro podnikatele a firmy (CzechTrade 2020, Baker McKenzie 2020: 2). Avšak i přes to, že se jednalo o opatření v souvislosti s onemocněním Covid-19 v oblasti ekonomiky, sanitární akce byly do těchto balíčků zahrnuty pouze v minimální míře, a proto především zde dochází k rozepřím, jelikož kromě opatření souvisejících s Covid-19 v oblasti ekonomiky a zdraví byla i zde opětovně zapracována i opatření nikterak nesouvisející s pandemií Covidu-19. Bylo zaznamenáno, že hned při první příležitosti, tedy v rámci prvního balíčku, byla posílena, jak již bylo v úvodu kapitoly letmo zmíněno, výjimka ze zákona o veřejných zakázkách tím, že zprostita veřejné činitele odpovědnosti při nákupu zboží nebo služeb v boji proti virové epidemii (Baker McKenzie 2020), což tak v důsledku zapříčinilo poškozování transparentnosti a odpovědnosti. Opatření zcela nepopíratelně chránila a cíleně prospívala vládním aktérům a spojencům.

V rámci druhého takzvaného protikrizového balíčku bylo pod rouškou boje proti pandemii implementováno povolení ke sledování občanů. Telekomunikační společnosti byly povinny sdělovat státním orgánům polohu elektronického zařízení nakažených osob a osob v karanténě. Zároveň nebylo ani potřebné získat souhlas ohledně sběru a poskytnutí informací (Baker McKenzie 2020: 7). Kromě toho tento balíček aktualizoval trestní zákoník, jenž v návaznosti na to umožňoval přísněji trestat nedodržování a odpor vůči policistům nebo pohraniční strážní (či dalším bezpečnostním složkám) pokutami nebo zatčením (Baker McKenzie 2020: 19). Jak bude následně prezentováno, bylo zřejmé, že vládě opatření vedoucí k posilování jejich možností k zastrašování nepřátel ze strany občanů prostřednictvím státního monopolu na násilí jednoznačně „přišla vhod“. Oslabení protestních sil taktéž přímo napomáhalo straně Právo a spravedlnost (PiS) k vytvoření výjimečného stavu, aniž by jej formálně zavádělo. V tomto případě rozhodnutí o zpřísnění odporu vůči policistům a možnost zavádět tvrdší opatření by případně mohla sloužit jako příprava pro uplatnění neliberální praxe, která je v rámci této práce definována jako *vymáhání vydaných opatření způsobem, který je zřetelně nepřiměřený a zneužívající*, avšak nebylo zaznamenáno, že by k jeho naplnění v praxi oficiálně skutečně došlo, a z tohoto důvodu nelze hovořit o jeho naplnění. Nicméně, za pozornost (taktéž v této souvislosti, jak bude následně objasněno) stojí kontroverzní skutečnost, že v tomto období došlo ze strany Sejmu k dalšímu omezení práv občanů, konkrétněji práv žen na legální interrupce. Tato již dříve prosazovaná iniciativa se tak opětovně dostala do centra pozornosti. Iniciativa byla od roku 2017 uložena v archivech Sejmu (návrh byl poprvé představen v roce 2017 a sklídl tvrdý odpor z široké strany polské veřejnosti) a až v době první vlny pandemie se vládnoucí straně opět podařilo tuto téměř zapomenutou a veřejně ostrakizovanou legislativní iniciativu dostat zpět na scénu za účelem prosazení. Zaměříme-li se na ni detailněji, předcházela zákazu potratů, a to i v případech poškození plodu, což prakticky znamenalo úplný zákaz potratů v zemi

s už tak nejpřísnějšími zákony o potratech v rámci celé Evropské unie. Nyní, během pandemie, byl tento návrh z neobjasněných důvodů považován za relevantní k oživení pro legislativní projednávání. Ačkoliv důvody pro obnovu debaty o výše zmíněné iniciativě tedy představeny nebyly, ve veřejném prostoru panovala řada úvah a spekulací, že schválení tohoto zákona a jeho následné předložení údajným vládním sympatizantům a spojencům, kteří zastávají funkce v prostředí ústavního tribunálu, přímo těžilo z opatření ohledně omezení shromažďování a stejně tak ze zavedení značně tvrdých postihů pro ty, kteří vzdorují příkazům policejních složek a dalším příslušným bezpečnostním složkám pověřeným sledováním dodržování nařízeného pořádku. Vládnoucí strana PiS tak zcela evidentně scénář spjatý s vlnou potenciálního odporu vůči zákonu o interrupcích předpokládala, a proto se účelově rozhodla tento zmrazený návrh znovu obnovit právě s příchodem pandemické situace (Janyška 2020). Tvrdý zákon o interrupcích, v rámci něhož došlo k zákazu potratů i v případech poškození plodu, který byl prosazen v rámci zavádění proticovidových opatření, jednoznačně omezoval demokratické standardy. V souvislosti s tímto opatřením lze diskutovat o přiblížení se dvěma neliberálními praktikám. První praktikou je *uplatňování diskriminačních opatření*, jelikož toto opatření omezuje ve svém důsledku autonomii a důstojnost osob, zde konkrétně osob ženského pohlaví. Druhou neliberální praktikou je v této souvislosti *derogace (porušování či omezení) práv, jež by derogována být nikdy neměla*, avšak zde lze s jistotou hovořit o pouhém „přiblížení se“ kompletnímu naplnění této praktiky, nikoliv však úplném naplnění. V případě, že by u potenciální matky došlo k narušení plodu, mohl by být v důsledku této skutečnosti ohrožen i život oné ženy. Konzervativní hlasy však oponovaly, že je to právě život nenarozeného plodu, který prozatím není chráněn, a který tak chráněn být musí. Jedná se o jasnou ukázkou snahy o prosazování způsobu vlády ve stylu neliberální demokracie. Cíl ohledně směřování vládnutí v zemi tímto směrem vláda ostatně i v minulosti, jak již v práci zaznělo, naznačila. Zavedením (nejen) tohoto zmíněného opatření

došlo k zneužití covidové situace za účelem prosazení silně neliberálních praktik, o jejichž prosazení bylo usilováno dlouhodobě.

Prostřednictvím zavedení třetího protikrizového balíčku bylo ukončeno funkční období prezidenta Úřadu elektronických komunikací Marcina Cichyho, ačkoliv se očekávalo, že bude v čele úřadu až do roku 2021. Shodou okolností měl tento aktér dlouhodobě řadu rozepří a neshod s Radou ministrů. Dle opatření bylo stanoveno, že do příštího výběru předsedy tohoto úřadu bude úřad řídit osoba určená na základě rozhodnutí předsedy vlády. Tento balíček opatření také stanovil jmenování na tuto pozici mimo pravomoci Senátu, načež toto rozhodnutí bylo ponecháno přímo Sejmu ovládanému PiS (Baker McKenzie 2020: 56–57). Tento protikrizový balíček dále mimo jiného zavedl omezení pro nabývání národních podniků cizinci. Další důležitou změnou dále bylo, že Senát – kde je PiS menšinovou stranou – již neměl mít nadále slovo při procesu výběru prezidenta, který namísto toho přecházel výhradně do kompetence Sejmu a premiéra. Terčem v rámci tohoto balíčku opatření byli i řadoví úředníci veřejné správy, vůči kterým byl namířen plán snižování počtu zaměstnaných úředníků, a to na několika úrovních (Baker McKenzie 2020: 56–58). Obecně je možné konstatovat, že jak odstranění Marcina Cichyho, tak dalších státních úředníků, představuje reformy, které vládnoucí strana PiS zaváděla převážně za účelem čistky od nepřátel a zároveň zavedení jasné a silné jednotné loajality. Státní instituce se začaly vyvíjet na základě stranické příslušnosti a sympatií, což mělo pravděpodobně nakonec odstranit všechny jejich kontrolní a vyvažovací pravomoci.

V rámci omezování pravomocí Senátu a posilování role Sejmu a funkce premiéra je částečně naplněn bod ze skupiny definovaných autoritářských praktik, a to narušení demokratických standardů z důvodu *nepřiměřeného omezení role zákonodárného sboru*, jelikož i zde bylo vládou argumentováno, že

během mimořádné události, jako je pandemie Covid-19, je zásadní, aby vláda reagovala efektivně. Nicméně nedošlo k odročení nebo rozpuštění zákonodárného sboru. Oficiálně proto k naplnění kritérií nedošlo, a proto tuto praxi nelze považovat za praxi autoritářskou.

Během první vlny pandemie Covid-19 je více než viditelné, že Sejm ovládaný PiS, hrál důležitou roli při sledování zájmů strany. Zatímco čtvrtý protikrizový balíček byl představen počátkem června, do té doby byla od května postupně rušena omezení shromažďování a pohybu v jasné přípravě na zmiňované prezidentské volby a vytvoření prostředí „návratu k normálu“ (KPMG 2020; CzechTrade 2020). Vyhlášení (a uznání) pandemie, k čemuž, jak bylo zmíněno, oficiálně nedošlo, by bylo v rozporu s volebními zájmy PiS. Nicméně, pandemická krize vyhovovala a ospravedlňovala opatření, která rozšířila jejich pravomoci a kontrolu nad institucemi a občany a zároveň zbavila odpovědnosti veřejné činitele.

Závěrem lze konstatovat, že mnohá opatření, která byla v rámci první vlny Covid-19 v Polsku zaváděna, byla v rozporu s platnými zákony, přičemž v mnohých případech zcela evidentně zneužívajícím způsobem a zaváděných za účelem posilování moci vládnoucí strany. Pod rouškou boje proti Covid-19 byla také prosazena dlouho zapomenutá kontroverzní legislativa, o níž byla znovuobnovena debata právě v tomto specifickém období a zároveň byly vytvořeny mechanismy, které by potenciální odpor ze strany občanů potlačily (či je od protestů svou přísností odradily již v samotném počátku). Nicméně, k omezení demokratických standardů prostřednictvím uplatňování neliberální či autoritářské praxe, jejichž sledování je pro účely této práce stěžejní, docházelo dle stanovených kritérií na základě této analýzy však zcela v minimální míře.

Byla částečně naplněna autoritářská praktika *vedení oficiální dezinformační kampaně*, v rámci které, jak bylo představeno, docházelo k omezení či úplnému odepření veřejnosti v přístupu k informacím, čímž docházelo jasně k sabotování odpovědnosti. Demokratické standardy omezoval i tvrdý zákon o interrupcích, v rámci něhož došlo k zákazu potratů, a to i v případech poškození plodu. V souvislosti s tímto opatřením lze hovořit o naplnění dvou neliberálních praktik. První praktikou je *uplatňování diskriminačních opatření*, zde konkrétně vůči ženám. Druhou neliberální praktikou je v této souvislosti *derogace (porušování či omezení) práv, jež by derogována být nikdy neměla*, avšak, jak bylo objasněno, s jistotou zde lze hovořit o pouhém „přiblížení se“, nikoliv však úplném naplnění praktiky dle stanovených kritérií.

6.2 Maďarsko

V případě Maďarska došlo k preventivnímu přijetí strategie pro nadcházející virovou epidemii dne 31. ledna 2020, několik dní po oficiálním zaznamenání výskytu viru Covid-19 na území Evropské unie (i Evropském kontinentu). Premiér Viktor Orbán v této souvislosti sdílel akční plán koordinovaný takzvanou Operační skupinou pro ochranu před epidemií Covid-19. Tento akční plán měl být oficiálně zhotoven za účelem koordinovat cíle státních orgánů. Operační skupina byla vedena ministrem vnitra a byla složena především z příslušníků ozbrojených složek a také lékařů, kteří však ve skupině představovali menšinu. Tato skupina dostala za úkol zprvu podávání zpráv o vládním boji proti pandemii. Dne 8. března vláda prodloužila takzvaný nouzový stav migrace s odůvodněním, že masová migrace byla dle Operační skupiny zdrojem vypuknutí nákazy viru v Maďarsku, avšak tento prokazatelně smyšlený a účelový narativ se nedal dlouhodobě udržet, a proto byl nahrazen srovnáním s válečným scénářem, kde by mimořádná opatření z důvodu

zachování veřejného pořádku také neměla být zpochybňována (Zoltán 2020: 280–281). V důsledku toho se vláda pokusila například ospravedlnit nasazení a přítomnost armády v nejrůznějších sférách. Zde je jasně patrné, jak důležité bylo neustálé udržování narativu krize, aby bylo možné ospravedlnit již zaváděná či prozatím připravovaná rozhodnutí a opatření. Jak bude v následující části této kapitoly představeno, tato skutečnost je jasným důkazem, že se vláda namísto realistického přístupu pokusila vykreslit krizi v závislosti na reakci obyvatel. Jinými slovy – po neúspěšném migračním odůvodnění se rozhodla přistoupit k horšímu scénáři, a to čistě za účelem, aby zesílila svůj politický vliv, což je pro ni na základě předcházejícího působení již značně charakteristické (Zoltán 2020: 281–282). V tomto případě tak lze jednoznačně spatřit naplnění autoritářské praktiky, která byla v metodologické části práce definována jako *vedení oficiální dezinformační kampaně*, jejíž klíčová podstata spočívá ve vědomém šíření zavádějících nebo lživých informací ze strany vlády o klíčových faktech o Covid-19, například ohledně způsobu nákazy nebo léčby. K této skutečnosti na základě představeného počinání vlády skutečně došlo, a je proto klasifikována jako autoritářská praktika.

K uplatnění prvních konkrétních opatření došlo následně po odhalení výskytu onemocnění v zemi. Vláda tak začala zpočátku například, stejně jako většina evropských států, uplatňovat omezení pro cestování a 11. března 2020, kdy Světová zdravotnická organizace prohlásila vypuknutou epidemii za pandemii, byl vládou vyhlášen takzvaný stav nebezpečí. Maďarsko jednalo od začátku pandemie takovými způsoby, které byly (nejen) dle odborníků považovány za sotva legální, v rozporu se základním zákonem Maďarska, a tak od samého počátku budily nejen pozornost, ale i značné obavy (Hajnal – Jeziorska – Kovács 2021: 618–620). Zmiňovaný vládou zavedený stav nebezpečí měl neurčitou dobu trvání, jestliže dojde k jeho prodloužení parlamentní většinou. Této skutečnosti bude věnována detailnější pozornost

v pozdější části analýzy. V návaznosti na zavedení stavu nebezpečí přijala vláda následně řadu mimořádných opatření, a to pro mnohé oblasti. Podle očekávání se první omezení týkala pohybu a shromažďování. Následně došlo k zavedení ekonomických opatření směřujících k podpoře a ochraně národního hospodářství. Co je důležité v této souvislosti připomenout, pak že během letité vlády Viktora Orbána došlo k přepsání „ústavy“. V důsledku toho došlo k posílení výkonné moci, která získala širší pravomoci, jež byly navíc velmi volně definovány a po zavedených reformách, ještě před vypuknutím pandemického stavu, bylo možné kontrolovat dodržování základního zákona jen velmi obtížně. Strana Fidesz postupně prováděla změny ve volebním systému nebo v potřebě většiny v parlamentu k prosazení zákonů, což v důsledku vedlo i k omezení většiny kontrolních mechanismů (Zoltán 2020: 282).

Na základě Orbánovo vládou definovaného základního zákona by mělo být vyhlášení onoho specifického stavu – stavu nebezpečí – uplatňováno především v případě reakce na vnější nebo vnitřní násilné hrozby, jako jsou vojenské invaze, teroristické útoky nebo kupříkladu státní převrasy. Dále také pro případy, jestliže by stát musel čelit přírodním katastrofám nebo průmyslovým haváriím. V roce 2011 byl zákon doplněn o možnosti aktivace stavu ohrožení v případě boje proti katastrofám, mezi něž patří zdravotní epidemie, konkrétně hrozba epidemie způsobující hromadné onemocnění. V této souvislosti je dále důležité také zmínit, že v případě výše zmíněných specifických mimořádných událostí může být pozastavena platnost zákonů, nicméně je jasně deklarováno, že základní práva lze omezit pouze z důvodu ochrany jiných základních práv nebo ústavních hodnot. Jak však bylo výše zmíněno, možnost odchýlit od ustanovení či zavádění mimořádných opatření je z důvodu neurčitého definování zákonů lehce proveditelná a jak bude následně prezentováno, prvenství zdraví a života během pandemie Covidu-19 hrálo svou roli v odůvodnění ke svévolnému porušování svobod a demokratických standardů v zemi (Zoltán 2020: 281–283).

V důsledku vyhlášení epidemie a následně celosvětové pandemie Covid-19, byla v Maďarsku, stejně jako v řadě dalších evropských států, jak bylo zmíněno, zavedena v rámci boje proti krizi řada opatření. Mezi taková opatření patřila například i opatření ekonomická. Jako jedno z prvních opatření z této oblasti bylo zavedeno například pozastavení daně z příjmu, oficiálně za účelem ochrany zaměstnanosti. Za problematickou skutečnost v rámci zavádění prvotních akcí v návaznosti na vypuknutí epidemie byl považován fakt, že došlo k derogaci zákona o veřejných zakázkách. Pokud mělo dojít k nákupům produktů či služeb, které souvisely s reakcí na pandemii Covidu-19 a zároveň byly národního původu, pak nemusely být dodržovány a splňovány běžné postupy pro zadávání veřejných zakázek, což osoby, které za tyto nákupy zodpovídaly, osvobodilo od jakékoliv odpovědnosti. Znamená to, že jednání mohlo například probíhat v rozporu s dříve zavedenými pravidly, jako například bez předcházejícího zveřejnění oznámení o veřejné zakázce a bez výběrového řízení. Toto jednání bylo primárně odůvodněno snahou o nutnost efektivního a rychlého řešení při nákupu zdravotnického materiálu (Zoltán 2020: 287–288).

Skutečný údiv a obavy z vládního řízení pandemie vyvstaly, a to nejen v Maďarsku či Evropské unii, nýbrž téměř v celém světě, se zavedením takzvaného Koronavirového zákona, který rozšířil výkonné pravomoci (výkonná moc je ovládána osobou Viktora Orbána) tím, že jej ponechal bez téměř jakéhokoliv systému kontroly. Tento kontroverzní zákon byl odůvodněn potřebou ochrany životů, zdraví, zachováním stability národního hospodářství a obecně nutností zabránit potenciálnímu katastrofickému scénáři pandemie (Applebaum 2020). Avšak, jak bude názorně objasněno, obsahově zmiňovanou logiku zákon nesledoval.

V rámci tohoto zákona bylo například nově za trestný čin považováno porušení epidemických politik pro vymýcení viru a šíření nákazy, tudíž aktivit,

kteře odporovaly protiepidemické agendě. Druhý trestný čin, který byl v rámci Koronavirového zákona implementován, byla novelizovaná nová kategorie trestného činu zastrašování, vyvolávání poplašných zpráv a uvádění nebo šíření zavádějících a nepravdivých informací. Obecně lze na toto opatření pro boj s šířením falešných zpráv souvisejících s mimořádnou událostí nebo s ochrannou proti vyvolávání paniky mezi obyvatelstvem nahlížet jako na značně problematické, a to z několika důvodů. Vzhled ke skutečnosti, že i toto opatření je definováno jen velmi volným a nespécifikujícím způsobem, není možné nalézt žádnou definici ať již onoho nepravdivého faktu, tak zavádějící informace, a to pravděpodobně i z důvodu, že stanovit takovou konkrétní definici by bylo značně obtížné. Další možností, jak na tento fakt nahlížet je, že nespécifikování bylo vzhledem k okolnostem příhodné. Nebylo ani nikterak jasně definováno, co lze konkrétně považovat a definitivně označit jako šíření *fake news* a dalších nepravdivých informací spojených s virem Covid-19, které by v důsledku mohly být označeny jako problematické kvůli ohrožení spojenému s ochrannými postupy (Hajnal – Jeziorska – Kovács 2021: 621; Zoltán 2020: 283–285). Na základě toho, co vše je možné považovat za akt ochrany během mimořádné události pandemie, tento akt jasně umožňoval uplatňovat způsoby, kterými bylo možné potlačovat, či dokonce kompletně omezovat svobodu slova a svobodu tisku. Ve sledovaném případě vypuknutí viru Covid-19 je toto opatření snadno použitelné k umlčení kritiky na adresu vládních aktérů v případě řízení pandemie nebo jakéhokoliv jiného vládního rozhodnutí. V této souvislosti se zcela jasně ukázala již dlouhodobá tendence strany Fidesz umlčovat své kritiky (Zoltán 2020: 283–285). Ze skupiny neliberálních a autoritářských praktik, jejichž přítomnost je v rámci této analýzy sledována, je na základě výše zmíněných skutečností v souvislosti se zavedením opatření ohledně omezení šíření jistých informací možné identifikovat přítomnost praktiky definované jako *omezení svobody médií*, již je možné považovat za jistý prvek mezi neliberálními a autoritářskými praktikami. Opatření cílilo na omezení svobody médií, svobody

tisku a svobody projevu. Za běžných podmínek mohou média podávat občanům informace, které se mohou odlišovat od oficiálních vládních prohlášení a které jsou důležité pro boj proti vládním dezinformacím. Jak bylo v rámci definování této praktiky v rámci metodologické části práce objasněno, typickým vysvětlení vlády, kterým odůvodňují omezení médií, bývá snaha zastavit šíření dezinformací. Toto opatření by mohlo být v souvislosti s pandemickou situací skutečně za jistých okolností potřebné k zajištění toho, aby obyvatelstvo dostávalo správné informace o viru a dodržovalo pokyny v oblasti veřejného zdraví, nicméně taková ustanovení zaměřená na omezení šíření dezinformací musí být stále konkrétní a úzce formulována, aby se zabránilo zneužití, které může narušit svobodu sdělovacích prostředků nad míru nezbytně nutnou. V maďarském případě však jasná a konkrétní formulace absentovala. Z toho důvodu je v tomto případě omezování svobody médií považováno za porušení demokratických standardů, které narušuje autonomii a důstojnost, brání přístupu k informacím a potlačuje hlasy kritiků a opozice.

Další výrazný rozruch vyvolala skutečnost, která byla již letmo nastíněna, a to sice, že vládní pravomoci byly se zavedením Koronavirového zákona výrazně rozšířeny na úkor individuálních práv a dle odborníků taktéž ústavních garancí, jež základní zákon oficiálně zaručoval. V praxi to následně například znamenalo, že onen zákon rozšířil maďarskou výkonnou moc tím, že umožňoval bez jakékoliv potřeby parlamentního souhlasu a na dobu neurčitou veškeré druhy derogace zákonů, pozastavení a zavádění mimořádných opatření ze strany vlády (Hajnal – Jeziorska – Kovács 2021: 618-619). Striktní Koronavirový zákon dále zavedl zákaz konání voleb, a vyhlášení a konání referend. Součástí zmiňovaného Zákona bylo i výrazné omezení odpovědnosti, systému kontroly a systému brzd a protiváh. Nutno zmínit, že Maďarsko bylo již tak zemí, kde nezávislost a nestrannost soudnictví byla téměř nulová a kde se práce soudců Ústavního soudu nelišila od práce poslanců Fideszu, kteří pracují na schvalování

právních aktů pro ně prospěšných. Lze tak konstatovat, že Orbánova právní moc nemohla být po zavedení Koronavirového zákona již téměř jakkoliv omezena (Hajnal – Jeziorska – Kovács 2021: 618–619). V tomto případě jsou naplněna kritéria pro označení jednání jakožto *nepřiměřeného omezení role zákonodárného sboru*, které spadá v rámci této práce do praktik autoritářského charakteru. Vláda veškerá opatření vedoucí k omezení role zákonodárného sboru argumentovala nutností efektivního a rychlého jednání během mimořádné události, jako je pandemie Covid-19. Rozhodování zákonodárných sborů vyžaduje určité postupy, a proto může proces působit zdlouhavě. Nicméně, toto jednání je v rozporu s demokratickými standardy, a proto může být praktika na základě výše zmíněných skutečností klasifikována jako autoritářská.

Další problematickou skutečností v souvislosti se zavedením Koronavirového zákona, o níž se hojně hovořilo a jež budila obavy bylo, že výrazně porušoval takzvaný zákon o zvládnání katastrof, který je základem stavu ohrožení, na kterém se Koronavirový zákon zakládá. Onou problematickou skutečností bylo, že zákon o zvládnání katastrof vyžaduje, aby v případě jeho zavedení byla součástí jeho obsahu jasně vymezená doba trvání, což Koronavirový zákon ale nestanovoval, a proto tak posiloval vnímání, že jde o neomezený nástroj vedoucí k posilování a uplatňování moci vládnoucí skupiny. Pokusy o ignorování jakéhokoliv systému kontroly a brzd nebo jiných systémů, které omezují moc vládnoucí skupiny, jasně odrážejí populistické neliberální tendence, které lze v Maďarsku během vlády Viktora Orbána jasně spatřovat (Zoltán 2020: 278–280). Zaměříme-li se se opětovně na praktiky, které jsou v rámci analýzy sledovány, lze na základě absence jasně vymezené doby trvání Koronavirové zákona označit praktiku za autoritářskou, jež je v rozporu s demokratickými standardy – konkrétně dochází k naplnění bodu definovaného jako *vydávání mimořádných opatření, která nejsou časově jasně omezena*. Zahrnutí explicitního konečného data do právního dokumentu, který iniciuje

nouzové opatření, je nejúčinnějším způsobem, jak zajistit, aby toto opatření nepřetržovalo po dobu, po kterou je potřebné. Pokud je nouzové opatření svévolně a zbytečně prodlužováno, sabotuje se tím odpovědnost.

Neomezená vládní nařízení odvozená z Koronavirového zákon se nicméně zcela očividně ani nesnažila zastírat skutečné záměry vlády. Dne 17. dubna 2020 došlo ke vzniku balíčku opatření na podporu provozu společností, respektive dle oficiálního odůvodnění se jednalo o ekonomické opatření k zajištění pokračujícího provozu společností během pandemie a ochraně před ekonomickým úpadkem obcí, které takové společnosti (firmy) obcím zajišťují a na základě jeho zavedení bylo možné utváření takzvaných zvláštních ekonomických oblastí na území obcí. Stanovení a zavedení zvláštní ekonomické oblasti znamenalo například okamžité přemístění správních pravomocí nad určitými nemovitostmi a územím, přičemž nebyla poskytnuta jakákoliv kompenzace za převod předešlého a budoucího výběru daní. Dalo by se očekávat, že opatření s ekonomickým odůvodněním s ohledem na pandemii měla znamenat zmírnění fiskálních povinností, a že společnosti v rámci zvláštní ekonomické oblasti budou platit výhradně daně na státní úrovni, avšak nebylo tomu tak. Za zvláštní ekonomické oblasti byly přímo odpovědné kraje, což znamenalo zodpovědnost za jejich správu, nicméně, co je důležitější, fiskální výběr takových oblastí se stal přímou povinností v rámci krajských zastupitelstev ovládaných Fideszem (Zoltán 2020: 285–286). V důsledku tak nebyly nikterak podpořeny ani obce, ani firmy, ba naopak právě obce byly největšími oběťmi tohoto opatření (Hajnal – Jeziorska – Kovács 2021: 618–619).

Hned další vládní nařízení vydané ve stejný den, 17. dubna 2020, jež si opětovně získalo i značnou mediální pozornost, bylo zaměřeno na obec Göd, jelikož vytvořilo zvláštní ekonomickou oblast v průmyslovém parku v Gödu, na základě níž došlo ke změnám u příjmu z daní továrny Samsung.. Tento akt

zapříčinil ztrátu jedné třetiny ročních daňových příjmů Gödu (Hungary Today 2020; Zoltán 2020: 285–286). Kromě toho další dekrety přímo ovlivnily daňové příjmy maďarských obcí. Později mohla být jakákoliv ekonomicky významná průmyslová oblast přeměněna na zvláštní ekonomickou oblast (Zoltán 2020: 285–286). Stejně jako Göd je většina demograficky, ekonomicky a ve výsledku tedy i fiskálně významných obcí v Maďarsku řízena maďarskými opozičními stranami. Je přesto zarážející, že Viktor Orbán jako další vydal vyhlášky, které přímo zasahovaly do obecního výběru daní. V Maďarsku došlo v rámci pandemických opatření k rozhodnutí o zrušení parkovného, a daně z vozidel nebo podnikání převzal maďarský stát. Tyto tři daně jsou však dlouhodobě významným zdrojem příjmů obcí. O tomto souboru přijatých opatření pak lze hovořit jako o způsobu, který jasně vykazuje snahy o autokratický způsob vládnutí, kdy zmíněná opatření dohromady působí jako prostředek k omezení opozičních samospráv. Opatření se zaměřovala na oslabení působící opozice prostřednictvím toho, že ji připravila o daňové příjmy. Předvídatelné dopady byly zcela úmyslné a selektivní (Zoltán 2020: 285–286). Stručně řečeno, opatření stanovovalo, jak restrukturalizovat výběr daní a nasměrovat jejich tok k orgánům ovládaných stranou Fidesz nebo přímo k maďarskému státu.

Dne 28. března byli vybraní vojenští velitelé jmenováni jakožto takzvaní velitelé nemocnic, a stali se tak přímo odpovědnými za správu zásob a ochranu zdravotnických zařízení a zdravotnického materiálu ve více než jednom stu zařízeních po celém Maďarsku. O měsíc později, dne 29. dubna, nařízení vlády umožnilo zapojit policejní a vojenské orgány do kontrol a ochrany zdravotnických zařízení a zdravotnických materiálů v nemocnicích, čímž se zvýšila přítomnost počtu ozbrojených sil vedle do té doby působících takzvaných velitelů nemocnic. Tento dekret také umožňoval armádě sledovat dodržování epidemiologických opatření veřejností (Hajnal – Jeziorska – Kovács 2021: 618).

Zavedená opatření se nevyhnula ani poskytování informacím občanům, které byly ve vztahu ke Covid-19 vládou považovány za citlivé téma a správa informací byla převedena přímo do kompetence výkonné moci, což opětovně posílilo její postavení. V důsledku toho tak došlo k pozastavení poskytování informací občanům, bylo pozastaveno právo na přístup k informacím a zároveň byla zrušena povinnost úřadů informovat občany o získávání a zpracování jejich osobních údajů, což přímo porušovalo veškeré, do té doby nezcizitelné záruky a práva na přístup a ochranu osobních údajů, a porušování svobody informací. Žádosti o data tak mohly být zcela ignorovány až do konce stavu nebezpečí. Vláda tak aktivně využívala zavedený zákon pro získávání více údajů o svém obyvatelstvu. Stejně jako ostatní vyhlášky, i toto pozastavení oficiálně souviselo s prevencí šíření Covidu-19 (CMS 2020).

Poněvadž, jak již bylo zmíněno, bylo vydáno opatření pro omezení sociálního shromažďování, znamenalo to, že obyvatelstvo na území Maďarska bylo omezeno v pořádání demonstrací a masových shromáždění. To vytvořilo pro vládu jedinečnou příležitost, jak provést legislativní změny týkající se některých vysoce kontroverzních otázek, které by za normálních okolností vyvolaly s vysokou pravděpodobností rozsáhlé protesty. Nechvalně známý akt, který porušoval práva občanů a o kterém lze zároveň s jistotou prohlásit, že nevykazoval jakékoliv souvislosti s pandemií Covidu, se týkal osob součástí LGBTQ+ komunity. Dne 5. května 2020 byl předložen zákon, který odkazoval k opatření, které zabraňuje transgender lidem registrovat se pod zvolenými jmény, jež odrážejí jejich genderovou identitu (Hajnal – Jeziorska – Kovács 2021: 622). Zároveň s tímto opatřením také pojednával o rozšíření vládní kontroly nad divadly. Dne 19. května 2020 došlo k jeho přijetí maďarským parlamentem. Stal se tak zákonným dodatkem, jenž brání transgender osobám legálně měnit své pohlaví, což je omezuje pouze na možnost užívání oficiálního pohlaví určeného při narození (Knight – Gall 2020; Wareham 2020).

V návaznosti na to Evropský soud pro lidská práva konstatoval, že podle Evropské úmluvy o lidských právech musí členské státy umožnit posílení zákona o volbě pohlaví pro transgender osoby a intersexuály (Evropský parlament 2020). Oba tyto problémy – ať už omezování osob LGBTQ+ komunity, tak rozšíření vládní kontroly nad divadly – vyvolaly v předchozích letech rozsáhlé demonstrace. Zákaz shromažďování a hromadných demonstrací pak jasně nahrával prosazení obnovení debaty na toto kontroverzní téma, jelikož na základě předchozích zkušeností se nepokoje ze strany veřejnosti očekávaly. Lze konstatovat, že v případě tohoto opatření, které nikterak nesouviselo s pandemií Covidu-19 a účelově využilo krizové situace, došlo k naplnění sledovaných praktik, které omezují demokratické standardy, zde konkrétně ze skupiny praktik neliberálního charakteru. Omezováním osob LGBTQ+ komunity dochází k *uplatňování diskriminačních opatření* (byla umožněna diskriminace na základě sexuální orientace), která principiálně narušují autonomii a důstojnost. Terčem zaváděných opatření byla i vězeňská populace. Dne 8. června 2020 rozhodl maďarský parlament o prodloužení lhůty pro vyplacení odškodného státem vězňům za nelidské nebo ponižující podmínky ve vězení. Osoby ve vězeňských zařízeních tak musely v rámci covidových opatření čelit formálním a právním zpožděním v oblasti reparací (Hajnal – Jeziorska – Kovács 2021: 622).

Po mnohostranné kritice, která se ozývala téměř ze všech stran (například Evropské unie či jednotlivých evropských států), došlo nakonec v červnu na základě rozhodnutí parlamentu ke schválení návrhu zákona o zrušení stavu nebezpečí a zrušení Koronavirového zákona, nicméně v návaznosti na to následovalo zavedení dalších nových specifických stavů. Namísto toho byl tak nejprve schválen parlamentem, a následně do praxe k 18. červnu 2020 zaveden takzvaný stav lékařské krize, který zahrnoval a nabízel principy ohledně neomezené moci obdobně jako Koronavirový zákon. Stav nebezpečí by zrušen, avšak následně došlo k možnosti zavádět „zdravotní krizový stav“, oficiálně tedy

pouze pokud by nastalo zhoršení covidové situace. Všeobecně je však považován za striktnější než předchozí opatření, jelikož mohlo dojít bez výjimek k omezení chodu institucí. Omezeny mohly být nejrůznější druhy zařízení a potlačena a derogována mohla být i svoboda občanů země, pokud jsou aktivity považovány za ohrožení zdraví. Vláda tak oplývala většími pravomocemi, protože se již nemusela uchýlovat k zavádění dalších ustanovení, která by rozšiřoval pravomoci (Zoltán 2020: 283–285). Považování prakticky čehokoliv za ohrožení zdraví mohlo samo o sobě posloužit jako hlavní nástroj a parlament ve skutečnosti neměl jakoukoliv kontrolu nad vydáváním nebo prodlužováním tohoto stavu.

V návaznosti na zmíněný slet událostí bylo mimo jiných znepokojivých skutečností například maďarské armádě umožněno používat zbraně na civilní obyvatelstvo. Pokud by k užití síly ze strany armády vůči civilistům za účelem vymáhání opatření skutečně došlo, bylo by možné hovořit o uplatňování neliberální praktiky v této práci definované jako *vymáhání vydaných opatření způsobem, který je zřetelně nepřiměřený a zneužívající (fyzické násilí ze strany policie, armády)*. Případ takého jednání ale nebyl v rámci sledovaného období zaznamenán, a proto nelze hovořit o jeho naplnění. Zavádění a rušení výjimečných stavů, vládnutí prostřednictvím dekretů a obecně posilování nástrojů vlády, které si vláda sama pro sebe postupně tvořila, podporuje myšlenku o snaze nastavit trvalý stav nouze a teorii o autokratizaci, kdy dále docházelo k omezení systému kontroly a brzd maďarského systému (Hajnal – Jeziorska – Kovács 2021: 618–619).

Jak bylo na počátku této kapitoly zmíněno, nebylo pravděpodobně nikterak překvapující, že v Maďarsku ani během pandemie nechyběla pravicově populistická rétorika, kterou Viktor Orbán a jeho hnutí praktikují (Zoltán 2020: 278) a při hledání viníka, který může za rozšíření viru napříč zeměmi celého světa byl utvořen narativ, že jsou to právě migranté, kteří jsou, jak je známo,

dlouhodobě v nemilosti zmíněných aktérů a v souvislosti s pandemií byli opětovně prezentováni jako hrozba pro maďarský národ. Jinými slovy, rozšíření nákazy bylo prezentováno jako vedlejší produkt migrace (migrační krize). Pod rouškou tohoto narativu bylo dne 27. května 2020 vydáno opatření odkazující k omezení podávání žádostí žadatelů o azyl, kdy došlo například k zákazu vstupu žadatelům o azyl na území Maďarska, kteří neobdrželi na svou žádost o azyl do té doby kladnou. V tomto případě dochází k naplnění neliberální praktiky, která je nazývána jako *uplatňování diskriminačních opatření*, jelikož porušuje demokratické standardy a narušuje autonomii a důstojnost. Pod rouškou mimořádných opatření dochází k diskriminaci na základě rozdílné státní příslušnosti. Jednání namířené proti migrantům bylo dle odborníků zcela zjevně protiústavní, nicméně, podle všech očekávání, Fideszem ovládaný Ústavní soud samozřejmě žádné stížnosti nenamítnul (Zoltán 2020: 280-282; Győry 2020). Obdobné jednání, jaké se projevovalo v případě Ústavního soudu, bylo během první vlny Covid-19 možné zpozorovat, jak bylo v rámci analýzy zmíněno, v celé řadě institucí a pozici vlády jakožto ultimátního rozhodovacího činitele během pandemie podporovali institucionální přívrženci Fideszu. Na druhou stranu u těch, kteří zastávali opoziční postoj a kteří byli v Maďarsku již tak pro tento vládě nepohodlný postoj marginalizováni, se dalo očekávat posilování další marginalizace (Zoltán 2020: 289; Győry 2020).

Závěrem tak lze konstatovat, že mnohá opatření, která byla v rámci první vlny Covidu-19 v případě Maďarska implementována, obcházela zavedené zákony a byla zaváděna mnohdy čistě za účelem posilování moci vládnoucí strany. Pod rouškou boje proti Covid-19 byla také prosazena legislativa, jejíž prosazení by za standardní situace zcela jistě možné nebylo, navíc nikterak nesouvisela s covidovou situací. Byly taktéž vytvořeny či posíleny ozbrojené složky, které dostaly svolení potenciální odpor ze strany občanů fyzicky potlačit.

Z výsledků analýzy vyplývá, že k omezování demokratických standardů prostřednictvím uplatňování neliberální a autoritářské praktik, jejichž sledování je pro účely této práce stěžejní, dle stanovených kritérií v mnohých případech docházelo. Ve dvou případech byl identifikován výskyt neliberálních praktik, které porušují demokratické standardy. V obou případech se jednalo o *uplatňování diskriminačních opatření*. V prvním případě byla diskriminace vedena vůči osobám LGBTQ+ komunity, ve druhém případě vůči migrantům. Bylo zaznamenáno rovněž uplatňování autoritářských praktik, a to ve třech případech. První praktikou bylo *vydávání mimořádných opatření, která nejsou časově jasně omezena*, a to v případě absence jasně vymezené doby trvání Koronavirové zákona. Druhou autoritářskou praktikou, která porušovala demokratické standardy, bylo *nepřiměřené omezení role zákonodárského sboru*. Třetí identifikovaná praktika v rámci této skupiny byla *vedení oficiální dezinformační kampaně*, jejíž klíčová podstata spočívala ve vědomém šíření zavádějících nebo lživých informací ze strany vlády o klíčových faktech o Covid-19, například ohledně způsobu nákazy nebo léčby. Poslední praktiku, jež byla zaznamenána, je možné označit jako jistý průnik mezi neliberálními a autoritářskými praktikami. Jedná se o *omezení svobody médií*, kdy v rámci opatření došlo k omezení svobody médií, svobody tisku a svobody projevu.

7 ZÁVĚR

Pandemie Covid-19 měla za následek nejen ztráty na lidských životech, ale také výrazně otřásla principy právního státu nebo lidskými právy, a to v mnohých zemích světa. Není raritou, že krize, ať již zdravotní – jako tomu bylo v případě pandemie Covid-19, či například přírodní nebo politické, mohou sloužit režimům jako vhodná záminka pro prosazení jejich cílů, které by se za běžné situace pravděpodobně prosadit nepodařilo (Guasti 2020: 47–51).

Cílem práce bylo analyzovat vládní opatření za účelem zjistit, zda vládní praktiky během první vlny covidové epidemie (a následné pandemie) Covid-19 porušovaly v Polské republice a Maďarsku demokratické standardy prostřednictvím užívání neliberálních praktik, o jejichž uplatňování se v souvislosti s těmito vybranými státy hovoří již dlouhodobě, či dokonce prostřednictvím užívání praktik autoritářského charakteru. Z kategorie neliberálních praktik, jejichž podstata spočívá v porušování osobní autonomie a důstojnosti, byla sledována přítomnost: *uplatňování diskriminačních opatření; derogace (porušování či omezení) práv, jež by derogována být nikdy neměla a vymáhání vydaných opatření způsobem, který je zřetelně nepřiměřený a zneužívající (fyzické násilí ze strany policie, armády)*. Ze skupiny autoritářských praktik, jejichž podstata v chápání této práce spočívá principiálně v sabotování odpovědnosti, bylo sledováno: *vydávání mimořádných opatření, která nejsou časově jasně omezena; nepřiměřené omezení role zákonodárského sboru a vedení oficiální dezinformační kampaně*. Poslední praktikou, která také byla v rámci analýzy sledována a již lze považovat za jistý průnik mezi neliberálními a autoritářskými praktikami, bylo *omezení svobody médií*.

V případě Polska docházelo pod rouškou pandemie k prosazení opatření, která byla leckdy zcela nesouvisející, či dokonce kontraproduktivní v boji s pandemií. Toto krizové období rovněž poskytovalo vládě vhodnou příležitost pro prosazení dávno zapomenuté kontroverzní legislativy. Nicméně, k omezení demokratických standardů prostřednictvím uplatňování neliberální či autoritářské praxe docházelo na základě výsledů této analýzy však ve zcela minimální míře. V souvislosti s přísným zákonem o interrupcích, který předcházel zákazu potratů, a to i v případech poškození plodu, což prakticky znamenalo úplný zákaz potratů, lze hovořit o naplnění dvou neliberálních praktik. První praktikou je *uplatňování diskriminačních opatření*, neboť toto opatření ve svém důsledku omezuje autonomii a důstojnost osob, zde konkrétně osob ženského pohlaví. Druhou

identifikovanou neliberální praktikou je v této souvislosti *derogace (porušování či omezení) práv, jež by derogována být nikdy neměla*, a to z důvodu, že pokud by u ženy došlo k narušení plodu, mohla by být na životě ohrožena i ona žena. Konzervativní hlasy nicméně oponovaly, že je to právě život nenarozeného plodu, který prozatím není chráněn, a který tak chráněn být musí. S jistotou tak lze hovořit o pouhém částečném, nikoliv však úplném naplnění této praktiky. Co je však zcela evidentní, pak že se jedná o jasnou ukázkou snahy o prosazování způsobu vlády ve stylu neliberální demokracie, o jehož prosazení bylo usilováno dlouhodobě. K naplnění autoritářské praktiky došlo v případě *vedení oficiální dezinformační kampaně*, když zavedené opatření bránilo pod rouškou Covid-19 veřejnosti v přístupu k informacím.

V případě Maďarska byla opatření v mnohých případech zaváděna čistě za účelem posilování moci vládnoucí strany. Stejně jako v Polsku došlo pod rouškou boje proti Covid-19 k zavádění opatření a prosazení kontroverzní legislativy, o níž lze jasně konstatovat, že nikterak nesouvisela s covidovou situací. Byla zaznamenána přítomnost neliberálních praktik, které porušují demokratické standardy, a to konkrétně *uplatňování diskriminačních opatření*, v maďarském případě mířených vůči migrantům. Autoritářské praktiky byly naplněny v bodech *vydávání mimořádných opatření, která nejsou časově jasně omezena*, neboť v případě Koronavirového zákona absentovala jasně vymezená doba trvání, dále v případě *nepřiměřeného omezení role zákonodárského sboru* a stejně tak v případě *vedení oficiální dezinformační kampaně*, jelikož ze strany vlády docházelo k vědomému šíření zavádějících a lživých informací o klíčových faktech týkajících se způsobu nákazy Covid-19. V případě Maďarska byla zaznamenána rovněž praktika, kterou je možné považovat za jistý průnik mezi neliberálními a autoritářskými praktikami, a to *omezení svobody médií*.

Jak v případě Polska, tak v případě Maďarska docházelo na základě výsledků analýzy k omezování demokratických standardů prostřednictvím

užívání neliberálních praktik i autoritářských praktik. I přes fakt, že covidová situace zasáhla během první vlny covidové epidemie (následně pandemie) Polskou republiku výrazněji, bylo to Maďarsko, které se uchýlovalo k zavádění praktik neliberálního a autoritářského charakteru výrazněji. Tímto nalézáme odpověď na první a druhou stanovenou výzkumnou otázku „Došlo v případě vybraných států během první vlny covidové krize k omezování demokratických standardů?“ a „Uchylovalo se Polsko a Maďarsko k neliberálním praktikám, k nimž se již uchylují dlouhodobě, či již sahají i k uplatňování praktik autoritářského charakteru, případně který ze států výrazněji?“. Třetí výzkumná otázka v rámci této práce byla „Je možné nalézt vazbu mezi horšími čísly covid nakažených a mírou autokratizace?“. Ačkoliv se snahy o potlačení kontrolních mechanismů, stejně jako snahy o omezení systému brzd a protiváh v obou případech vyskytovaly, nelze hovořit procesu, jež by naplňoval kritéria pro proces autokratizace, tudíž v případě Polské republiky a Maďarska tuto vazbu nenalézáme.

Praktiky	Polská republika	Maďarsko
1) Uplatňování diskriminačních opatření	Ano	Ano
2) Derogace (porušování či omezení) práv, jež by být derogována nikdy neměla	Částečně	Ne
3) Vymáhání vydaných opatření způsobem, který je zřetelně nepřiměřený a zneužívající (fyzické násilí ze strany policie, armády)	Ne	Ne
4) Vydávání mimořádných opatření, která nejsou časově jasně omezena	Ne	Ano
5) Nepřiměřené omezení role zákonodárního sboru	Ne	Ano
6) Vedení oficiální dezinformační kampaně	Ano	Ano
7) Omezení svobody médií	Ne	Ano

8 ZDROJE

Amnesty International (2021). *Nezávislá justice v rozkladu. V Polsku dál přituhuje*. 14. 6. 2021 (<https://www.amnesty.cz/zprava/5129/nezavisla-justice-v-rozkladu-v-polsku-dal-prituhuje>).

Antal, Atilla (2019). *The Rise of Hungarian Populism: State Autocracy and the Orbán Regime*. (Bingley: Emerald Publishing Limited).

Applebaum, Anne (2020). Creeping Authoritarianism Has Finally Prevailed. *The Atlantic*. 3. 4. 2022 ([theatlantic.com/ideas/archive/2020/04/hungary-coronavirus-just-excuse/609331/](https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2020/04/hungary-coronavirus-just-excuse/609331/), 2. 4. 2022).

Baker McKenzie (2020). *LAWS ON COVID-19 HANDBOOK*. 2. 7. 2020 ([bakermckenzie.com//media/files/insight/publications/2020/07/covid19_handbook_4_baker_mckenzie_en_070720.pdf](https://www.bakermckenzie.com/media/files/insight/publications/2020/07/covid19_handbook_4_baker_mckenzie_en_070720.pdf), 20. 3. 2022).

BBC (2017). White House defends Trump's voter fraud claim. *BBC News*. 24. 1. 2017 ([bbc.com/news/world-us-canada-3873771](https://www.bbc.com/news/world-us-canada-3873771), 7. 3. 2022).

Berman, Sheri (2017). 'The pipe dream of undemocratic liberalism'. *Journal of Democracy* 28 (3), s. 29–38.

Boffey, Daniel (2020). Italy criticises EU for being slow to help over coronavirus epidemic. *The Guardian*. 11.03.2020 (<https://www.theguardian.com/world/2020/mar/11/italy-criticises-eu-being-slow-help-coronavirus-epidemic>, 11. 2. 2022).

Buckley, Neil – Foy, Henry (2016). Poland's new government finds a model in Orbán's Hungary. *The Financial Times*, 6. 1. 2016 (<https://www.ft.com/content/0a3c7d44-b48e-11e5-8358-9a82b43f6b2f>, 4. 3. 2022).

Bugaric, Bojan – Kuhelj, Alenka (2018). Varieties of Populism in Europe: Is the Rule of Law in Danger? *Hague Journal on the Rule Law* 10, s. 21–33.

Bugaric, Bojan (2019). Central Europe's descent into autocracy: A constitutional analysis of authoritarian populism. *International Journal of Constitutional Law* 17 (2), s. 597–616.

Buchanan Ponczek, Cordelia (2021). What Can We Do About Poland and Hungary?. *Center for European Policy Analysis*, 4. 2. 2021 (<https://cepa.org/what-can-we-do-about-poland-and-hungary/>, 4. 2. 2022).

Bušťíková, Lenka – Guasti, Petra (2017). The Illiberal Turn or Swerve in Central Europe? *Politics and Governance*, 5 (4), 166–176.

CMS (2020). *Hungarian government overwrites the GDPR in its COVID-19 state-of-emergency decree*. 7. 5. 2020 (cms-lawnow.com/ealerts/2020/05/hungarian-government-overwrites-the-gdpr-in-its-covid-19-state-of-emergency-decree?cc_lang=en, 1. 4. 2022).

Cormacain, Ronan (2020). Keeping covid-19 emergency legislation socially distant from ordinary legislation: principles for the structure of emergency legislation. *The Theory and Practice of Legislation*, 8 (3), s. 245–265.

CzechTrade (2020). *Polsko pokračuje v rozmrazování ekonomiky*. 4. 6. 2020 (podnikanivpolsku.cz/353-polsko-pokracuje-v-rozmrazovani-ekonomiky, 23. 3. 2022).

ČT24 (2020). Reportéři ČT: Maďarská demokracie v době koronaviru. *ČT24.cz*. 5. 5. 2020 (<https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3090527-reporteri-ct-madarska-demokracie-v-dobe-koronaviru>, 4. 12. 2021).

Drinóczi Tímea – Bień-Kacała Agnieszka (2019). Illiberal Constitutionalism: The Case of Hungary and Poland. *German Law Journal* 20, 1140–1166.

Drinóczi, Tímea – Bień-Kacała Agnieszka (2020). COVID-19 in Hungary and Poland: extraordinary situation and illiberal constitutionalism. *The Theory and Practice of Legislation* 8 (1-2), s. 171–192.

Edgell Amanda B. - Lachapelle Jean – Luhrmann Anna ets. (2021) Pandemic backsliding: Violations of democratic standards during Covid-19. *Social Science & Medicine* 285, s. 1–9.

European Observatory on Health Systems and Policies (nedatováno). *Poland HiT 2019*.

(<https://web.archive.org/web/20191123041316/http://www.euro.who.int/en/about-us/partners/observatory/publications/health-system-reviews-hits/full-list-of-country-hits/poland-hit-2019>, 14. 2. 2022).

Freedom House (2021). *Capturing Democratic Institutions: Lessons from Hungary and Poland*. 3. 11. 2021 (freedomhouse.org/article/capturing-democratic-institutions-lessons-hungary-and-poland, 13. 3. 2022).

Freedom House (nedatováno). *On Hungary*.
(<https://freedomhouse.org/country/hungary/freedom-net/2020>, 13. 2. 2022).

Gaspard, Patrick (2020). *Viral Authoritarianism*. Project Syndicate. 13. 4. 2020
(<https://www.project-syndicate.org/commentary/covid19-authoritarianism-goes-viral-by-patrick-gaspard-2020-04?barrier=accesspaylog>, 10. 3. 2022).

Gov.pl (2020b). *Nařízení Rady ministrů Polské republiky ze dne 2. května 2020 ve věci ustanovení zvláštních omezení, nařízení a zákazů v souvislosti se zavedením epidemického stavu (Sb. zákonů, položka 792/ Dz. U. poz. 792)*. 2. 5. 2020
(www.gov.pl/web/cesko/nazen-rady-ministr-polsk-republiky-ze-dne-2-ktvna-2020-ve-vc-ustanoven-zvlttnch-omezen-nazen-a-zkaz-v-souvislost-se-zavedenm-epidemickho-stavu-sb-zkon-poloka-792-dz-u-poz-792, 24. 3. 2020).

Gov.pl (2020b). *První případ koronaviru v Polsku. První případ koronaviru v Polsku*. 4. 3. 2020
(www.gov.pl/web/zdrowie/pierwszy-przypadek-koronawirusa-w-polsce, 24. 3. 2022).

Grzymala-Busse, Anna (2018). *Poland's Path to Illiberalism*. *Current History* 117 (797), s. 96–101.

Guasti, Petra (2020). *The Impact of the COVID-19 Pandemic in Central and Eastern Europe: The Rise of Autocracy and Democratic Resilience*. *Democratic Theory* 7 (2), s. 7–60.

Gyóry, Csaba (2020). *Hungary's Response to COVID-19 Vastly Expands Executive Power*. *Bill of Health blog, Harvard Law School Petrie-Flom Center*. 9. 6. 2020
(blog.petrieflom.law.harvard.edu/2020/06/09/hungary-global-responses-covid19/, 5. 4. 2022).

Habersaat, Katrine – Betsch, Cornelia – Danchin, Margie, ets. (2020). Ten considerations for effectively managing the COVID-19 transition. *Nature human behaviour* 4 (7), s. 677–687.

Hajnal, György – Jeziorska, Iga – Kovács, Éva Margit (2021). Understanding drivers of illiberal entrenchment at critical junctures: institutional responses to COVID-19 in Hungary and Poland. *International Review of Administrative Sciences* 87 (3), s. 612–630.

Human Rights Committee (2001). CCPR General Comment No. 29: Article 4: Derogations during a State of Emergency. *United Nations*. 2001 (<https://www.refworld.org/docid/453883fd1f.html>, 12. 3. 2022).

Hungary Today (2020) *Govts New Decree About Special Economic Zones Hits Hard on Opposition led God*. 20. 4. 2020 (hungarytoday.hu/government-new-decree-special-economic-zones-hits-opposition-god/, 3. 4. 2022).

Janyška, Petr (2020). Kaczyńského hlavní starost v době koronaviru: přitvrdit protipotratový zákon. *Deník Referendum*. 23. 4. 2020 (denikreferendum.cz/clanek/31099-kaczynskeho-hlavni-starost-v-dobe-koronaviru-pritvrdit-protipotratovy-zakon, 22. 3. 2022).

Keilitz, Ingo (2020). Illiberalism Enabled by the Coronavirus Pandemic: An Existential Threat to Judicial Independence. *International Journal for Court Administration*, 11 (2), s. 1–17.

Kelemen, Daniel (2020). Hungary just became a coronavirus autocracy. *The Washington Post*. 2. 4. 2020

(<https://www.washingtonpost.com/politics/2020/04/02/hungary-just-became-coronavirus-autocracy/>, 5. 12. 2021).

Knight, Kyle – Gall, Lydia (2020). Hungary Ends Legal Recognition for Transgender and Intersex People. *Human Rights Watch*. 21. 5. 2020 ([hrw.org/news/2020/05/21/hungary-ends-legal-recognition-transgender-and-intersex-people](https://www.hrw.org/news/2020/05/21/hungary-ends-legal-recognition-transgender-and-intersex-people), 5. 4. 2022).

Koper, Anna – Gocłowski, Marcin (2020). Spat over presidential election tests Poland's ruling coalition. *Reuters*. 3. 4. 2020 (www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-poland-election/spat-over-presidential-election-tests-polands-ruling-coalition-idUSKBN21L0N7, 27. 3. 2022).

Koubek, Jiří (2012). Kde všude vyrosté Budapešť? *Nový prostor*. ([novyprostor.cz/clanky/404/kde-vsude-vyrosté-budapest](https://www.novyprostor.cz/clanky/404/kde-vsude-vyrosté-budapest), 6. 2. 2022).

KPMG (2020). *Tax Alert: "Anti-Crisis Shield 4.0" published in the Journal of Laws*. 25. 6. 2020 (home.kpmg/pl/en/home/insights/2020/06/tax-alert-anti-crisis-shield-4-0-published-in-the-journal-of-laws.html, 18. 3. 2022).

Kučera, Jakub (2019). Viktor Orbán, diktát nové doby. Z levicového liberála se stal nacionalistický populist. *ctidoma.cz* 16. 10. 2019 (<https://www.ctidoma.cz/politika/viktor-orban-diktator-nove-doby-z-levicoveho-liberala-se-stal-nacionalisticky-populista>, 4. 2. 2022).

Latsch, Noah (2020). *Crisis State: Locating Populism's Conceptual Core*. 2020 (https://cedar.wvu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1414&context=wwu_honors, 5. 3. 2022).

Latsch, Noah (2020). *Crisis State: Locating Populism's Conceptual Core*. *WWU Honors Program Senior Projects*. (Western Washington University).

Lidovky (2020). Vývoj v Polsku a Maďarsku vzbuzuje vážné obavy, uvádí Evropská komise. Problémy vidí i u dalších zemí. *Lidovky.cz*. 30. 9. 2020 (https://www.lidovky.cz/svet/vyvoj-v-polsku-a-madarsku-vzbuzuje-vazne-obavy-uvadi-evropska-komise-problemy-vidi-i-u-rumunska-nebo.A200930_133133_In_zahranici_lihem, 3. 12. 2021).

Löblová, Olga – Borbáth, Endre (2021). COVID-19 IN CENTRAL AND EASTERN EUROPE: Focus on Czechia, Hungary, and Bulgaria. In S. L. Greer, E. J. King, E. M. da Fonseca, & A. Peralta-Santos eds., *Coronavirus Politics: The Comparative Politics and Policy of COVID-19*, s. 413–435.

Luhrmann, Anna – Rooney, Bryan (2020). Autocratization by Degree: States of Emergency and Democratic Decline. *Comparative Politics, Forthcoming*, 85 (2), s. 1–38.

Matoška, Lukáš (2021). Politolog: Voliči populistů jsou rozhořčení, ze své situace viní elity a volí spíš srdcem než rozumem. *iROZHLAS.cz*. 27. 12. 2022 (irozhlas.cz/zpravy-svet/populismus-liberalni-demokracie-takis-pappas_2112271700_ern, 4. 3. 2022).

Mudde, Cas (2004). The Populist Zeitgeist. *Government and Opposition* 39 (4), s. 541–563.

Müller, Jan-Werner (2016). *What is populism?* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press).

Murphy, Jonathan (2020). *Parliaments and Crisis: Challenges and Innovations. Parliamentary Primer* 1, s. 1–87.

Nerad, Filip (2021a). Anne Applebaumová: Antidemokratické svody existují na mnoha místech, nejde jen o střední Evropu. *iROZHLAS.cz*. 8. 9. 2021 (https://www.irozhlas.cz/zivotni-styl/spolecnost/rozhovor-anne-applebaum-polsko-madarsko-stredni-evropa-demokracie-oligarchove_2109081354_miz, 3. 12. 2021).

Nerad, Filip (2021b). Politolog: Orbán budoval neliberální demokracii, ale proměnila se v systém, který není demokratický. *iROZHLAS.cz*. 23. 12. 2021 (https://www.irozhlas.cz/zivotni-styl/spolecnost/yascha-mounk-madarsko-polsko_2112231212_pj, 25. 12. 2021).

Padulski, Jan (2016). *The Visegrad Countries in Crisis* (Varšava: Collegium Civitas).

PAP (2020). *Vláda přijala balíček protikrizových projektů: má chránit zaměstnavatele a zaměstnance*. 26. 3. 2020 (samorzad.pap.pl/kategoria/aktualnosci/rzad-przyjal-pakiet-projektow-antykrzysowych-ma-chronic-pracodawcow-i, 25. 3. 2022).

Pasquino, Gianfranco (2005). *Populism and democracy*. (Johns Hopkins University: Sais Bologna Center).

Pirro, Andrea L. – Stanley, Ben (2021): Forging, Bending, and Breaking: Enacting the “Illiberal Playbook” in Hungary and Poland. *Perspectives on Politics*, s. 1–16.

Rahm, Emanuel (2020). Opinion: Let's make sure this crisis doesn't go to waste. 25. 3. 2020. *The Washington Post*. (www.washingtonpost.com/opinions/2020/03/25/lets-make-sure-this-crisis-doesnt-go-waste/, 2. 3. 2022).

Rohac, Dalibor (2018). Hungary and Poland Aren't Democratic. They're Authoritarian. *Foreign Policy Magazine*. 5. 2. 2018 (foreignpolicy.com/2018/02/05/hungary-and-poland-arent-democratic-theyre-authoritarian/, 4. 3. 2022).

Rubenstein, Jennifer (2007). Accountability in an unequal world. *Journal of Politics* 69 (3), s. 616–632.

Sagan, Anna – Bryndova, Lucie – Kowalska-Bobko, Iwona (2021). A reversal of fortune: Comparison of health system responses to COVID-19 in the Visegrad group during the early phases of the pandemic, *Health policy* 3 (4), s. 1–2.

Serowaniec, Maciej – Witkowski, Zbigniew (2020). Can legislative standards be subject to 'quarantine'? The functioning of the Tablet Sejm in Poland in the COVID-19 era. *THE THEORY AND PRACTICE OF LEGISLATION* 2020 8 (1-2), s. 155–170.

Strašík, Lukáš (2017). Jak potrestat členskou zemi EU? Jako poslední nástroj slouží „článek sedm“. *ČT24*. 8. 9. 2017 (ct24.ceskatelevize.cz/svet/2233006-jak-potrestat-clenskou-zemi-eu-jako-posledni-nastroj-slouzi-clanek-sedm, 14. 3. 2022).

The Economist (2020). *Autocrats see opportunity in disaster*. 25. 4. 2020 (economist.com/leaders/2020/04/23/autocrats-see-opportunity-in-disaster, 3. 3. 2022).

United Nations (2020). *International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)*. (<https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>, 25. 3. 2022).

Waldner, David – Lust, Ellen (2018). Unwelcome Change: Coming to Terms with Democratic Backsliding. *Annual Review of Political Science*, 21 (1), s. 93–113.

Wareham, Jamie (2020). Transgender People In Hungary Lose Right To Gender Recognition. *The Forbes*. 19. 5. 2022 (forbes.com/sites/jamiewareham/2020/05/19/hungary-makes-it-impossible-for-transgender-people-to-legally-change-gender/?sh=2850f7de698e, 25. 3. 2022).

WHO (nedatováno). Coronavirus disease (COVID-19) pandemic. *World health organization*. (<https://www.euro.who.int/en/health-topics/health-emergencies/coronavirus-covid-19/novel-coronavirus-2019-ncov>, 10. 2. 2022).

Worldometer (nedatováno A). *Poland*. (<https://www.worldometers.info/coronavirus/country/poland/>, 8. 2. 2022).

Worldometer (nedatováno B). *Hungary*. (<https://www.worldometers.info/coronavirus/country/hungary/>, 8. 2. 2022).

Zakaria, Fareed (1997). The Rise of Illiberal Democracy. *Foreign Affairs* 76 (6), s.10–32.

Zoltán, Ádam (2020). Ultra-orthodoxy and selective voluntarism: How did the Orbán regime react to the first wave of the pandemic? *European Policy Analysis* 6 (2), s. 277–292.

9 RESUMÉ

This diploma thesis deals with the analysis of government measures during the Covid-19 pandemic in the Republic of Poland and Hungary. Attention is focused specifically on the issue of lowering democratic standards through illiberal and authoritarian government, which may occur through measures. The diploma thesis is divided into two basic parts. In the theoretical part of the work, attention is focused on the conceptualization of the issue of violation of democratic norms and on the definition of illiberal practices and authoritarian practices through which such violations can occur. For the purposes of the analysis, criteria for the evaluation of illiberal and authoritarian practices were established. Attention was also paid to the political and epidemiological context. The analytical part focuses on the analysis of government measures issued during the first wave of the Covid-19 pandemic in both countries. The occurrence of the mentioned practices is monitored.